

VYBRANÉ GEOGRAFICKÉ, GEOPOLITICKÉ A SOCIÁLNO-EKONOMICKÉ DOPADY PANDÉMIE OCHORENIA „COVID-19“ NA SLOVENSKU

Vojtěch Przybyla, Vladimír Bačík

*Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja,
e-mail: vojtech.przybyla@uniba.sk, vladimir.bacik@uniba.sk*

Abstract: At the beginning of 2020, a wave of the COVID-19 pandemic hit the world and significantly change everything in human society. In the presented article we want to answer some geographical and geopolitical questions (respectively problems) associated with the pandemic in the context of the specifics of the Slovak Republic. We will focus on two basic areas of this issue: political impacts and economic impacts. Due to the topicality of the issue, we will also use resources from the mass media, and we will try to argue with their opinion. Our main goal is to determine the degree of diversification of individual regions of Slovakia in the approach to solving a pandemic. We observe that problems with a pandemic dangerously divide Slovak society. One of the significant consequences of the pandemic is rising unemployment, which increases especially in less developed regions. These regions are the most damaged by this crisis and this factor further deepens the differences between different parts of the country. At the end of our study, we will deal with possible solutions to this situation, primarily by the approach to vaccination in Slovak regions.

Keywords: coronavirus, pandemic, political impact, economic impact, regions, Slovakia

1 ÚVOD

Na začiatku roka 2020 zasiahla celý svet vlna pandémie ochorenia COVID-19, ktoré je spôsobené koronavírusom SARS-CoV-2 (Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2), ktorý patrí do rodu Betacoronavirus (Andersen et al., 2020). Prvý prípad bol identifikovaný u pacienta so závažným respiračným ochorením v decembri roku 2019 v čínskom meste Wu-chan (Bloom et al., 2021). Následne sa v priebehu pár týždňov choroba začala šíriť do celého sveta, a to aj vďaka fenoménu globalizácie a s tým spojenej veľkej mobility obyvateľstva. Intenzita a rozšírenie tejto choroby je zrovnateľné iba s tzv. Španielskou chrípkou zo začiatku 20. storočia. Nikto nespochybňuje skutočnosť, že pandémie je v globálnej i národnej mierke hlavne medicínsky a biologický problém. Ale takisto nikto nespochybňuje, že veľmi

rýchlo po prepuknutí tejto pandémie sa aktuálnymi stali aj geografické, geopolitické, (geo-)ekonomické a sociálne problémy spojené s riešením problémov spôsobených pandemiou, vrátane spomalenia, resp. zastavenia jej šírenia. V predloženej štúdií chceme odpovedať na niektoré geografické a geopolitické otázky (respektíve problémy) spojené s pandemiou v kontexte osobitostí Slovenskej republiky.

Podľa nášho názoru je vhodné reagovať na pandémiu dnes (máj 2021), keď podľa všetkých indícií na Slovensku končí druhá vlna pandémie, ktorá tu mala, nebojme sa to povedať, veľmi závažný až priamo katastrofálny priebeh. Ukončenie druhej vlny pandémie je pozorované viac menej v celej Európe. V niektorých regiónoch sveta, bohužiaľ, koniec druhej vlny pandémie je ešte vzdialený, máme na mysli hlavne rozsiahle a populačne veľké krajiny ako sú India alebo Brazília. Je predpoklad, že na jeseň 2021 môže prísť tretia vlna pandémie, ktorá ale bude pravdepodobne aj vďaka vakcinácii a ďalším opatrením podstatne slabšia ako bola vlna druhá. Táto predikcia sa týka najmä vyspelých štátov, kde prebieha očkovacia kampaň najrýchlejšie. Je však potrebné, aby sa vírus prestal šíriť po celom svete, pretože je vysoké riziko vzniku agresívnych mutácií v krajinách tretieho sveta, kde je lekárska starostlivosť na nižšej úrovni. Toľko potrebná solidarita „bohatých“ s „chudobnými“ je zatiaľ iba v rovine prísľubov.

Z hľadiska metodiky treba upozorniť na skutočnosť, že vzhľadom na aktuálnosť témy štúdie sa budeme viackrát odvolávať aj na informácie z printových médií (deníky a týždenníky), ktoré budeme konfrontovať s aktuálnymi dátami.

2 PRÍČINY VZNIKU OCHORENIA COVID-19 A GEOGRAFICKÝ KONTEXT PANDÉMIE

Verejnosc zbystrila pozornosc, keď koncom decembra 2019 boli vo Wu-chane, v meste ktoré leží v provincii Chu-pej v strednej Číne, medzi miestnymi obyvateľmi zaznamenané prvé prípady zápalu pľúc spôsobené vírusom neznámeho pôvodu. Takmer všetci chorí boli nejakým spôsobom spojení s miestnym trhoviskom Huanan, kde sa, okrem iného, predávali živé a mŕtve zvieratá a morské živočíchy. Huanan je najväčšie potravinové trhovisko v strednej Číne. Koncom roka 2019 tam stáli stánky viac ako tisícky nájomníkov natlačené doslova do písmena jeden na druhom, pričom živé zvieratá rôzneho druhu boli držané v tesnej blízkosti mŕtvych zvierat. Našli by sme tam akékoľvek, aj tie najexotickejšie zvieratá, od tých bežných, kurčiat, psov, králikov až po tie exotické, jazvece, netopiere, mladé vĺčatá, krokodíly, dikobrazy, gigantické mloky, jedovaté hady a iné. Vyšetrovaním sa zistilo, že sa tu predávalo mäso asi 112 rôznych druhov rôznych voľne žijúcich živočíchov, vrátane ohrozených druhov, s ktorými je nezákonné obchodovať (Prokopenko, 2020).

Ako uvádzajú viaceré zdroje, keďže koronavírusy cirkulujú hlavne medzi zvieratami, spojenie medzi vypuknutím záhadného zápalu pľúc a trhoviskom Huanan umožnilo vedcom predpokladať, že nový kmeň vírusu má zoonotickú povahu, čo znamená, že sa prenáša na ľudí zo zvierat (Andersen et al., 2020). Napriek tomu,

že trhovisko Huanan zohralo pri šírení choroby kľúčovú úlohu, nepreukázalo sa, že nové ohnisko nákazy bolo práve tam. Okrem toho sa zistilo, že prvý pacient so symptómami nového koronavírusu bol zaregistrovaný už 1. decembra 2019 a nijako nesúvisel so zvyšnými 40 pacientmi, ani s trhoviskom Huanan (Prokopenko, 2020). Definitívny pôvod tohto koronavírusu tak zatiaľ nebol verifikovaný (Courtier a Decroly, 2021).

Do konca januára sa vírus zistil vo všetkých provinciách, teda základných administratívnych jednotkách, v Číne (Wang et al., 2020). Dôležitým dátumom je 30. január 2020, keď na zasadnutí mimoriadneho výboru Svetovej zdravotníckej organizácie, bolo šírenie koronavírusu uznané za núdzový stav v oblasti verejného zdravotníctva medzinárodného významu (WHO, 2020). Odpoveď na otázku, prečo sa tento nový nebezpečný vírus tak rýchlo rozšíril, je možná aj z geografického pohľadu. Vo Wu-chane a ďalších mestách v južných provinciách Číny sa stretlo niekoľko dôležitých faktorov schopných vytvoriť vhodné podmienky pre vyvolanie vírusovej epidémie takého globálneho smrteľného rozsahu.

Prvým faktorom je veľkosť populácie v Číne (cca 1,3 miliardy) a taktiež vysoká hustota zaľudnenia, keď veľká časť obyvateľov žije vo veľkých husto zastavaných sídlach. Napríklad iba Šanghaj (24,7 mil. obyv.) má porovnateľný počet obyvateľov ako Česko, Slovensko a Rakúsko dokopy. Mesto Wu-chan je hlavné sídlo provincie Chu-pej, politické, hospodárske a kultúrne centrum strednej Číny a najľudnatejšie mesto v strednej Číne. Počet obyvateľov na konci roku 2019 bol väčší ako 11 miliónov. Táto veľká kumulácia ľudí prináša vírusu veľké množstvo hostiteľov.

Jedným z dôsledkov globalizácie je okrem iného tiež vysoká mobilita obyvateľstva a predovšetkým prepojenosť veľmi vzdialených regiónov. Vďaka svojej geografickej polohe sa Wu-chan považuje za hlavný dopravný uzol deviatich čínskych provincií. Fakt, že cez tento uzol prechádza niekoľko desiatok diaľnic, rýchlostných ciest a železničných magistrál a je tu veľké medzinárodné letisko, zohral pri šírení vírusu dôležitú úlohu. Práve doprava a špeciálne medzinárodná letecká doprava je druhým dôležitým faktorom pri šírení tejto epidémie.

Tretím dôležitým faktorom je podnebie. V stredných a južných regiónoch Číny je podnebie, ktoré poskytuje ideálne podmienky na vývoj širokého spektra vírusov, keďže je v týchto regiónoch je po celý rok teplo a vlhko. Ako štvrtý faktor treba spomenúť veľmi slabú hygienu v čínskych mestách. Hygienické normy sú tu dosť odlišné od tých, na ktoré sme zvyknutý z Európy. Voľná osobná hygiena, veľa odpadkov na uliciach, pomerne časté výkaly na chodníkoch, vylievanie pomyjí z reštaurácií priamo na ulicu a iné hygienické „prešľapy“ sú pomerne častým javom v čínskych mestách (Stanway, 2020). A nakoniec piatym faktorom, ktorý úzko súvisí s tým predchádzajúcim je skutočnosť, že Číňania vo veľkom rozsahu jedia voľne žijúce zvieratá, pričom viaceré z nich sú veľmi exotické. Hneď ako sa objavili prvé prípady zápalu pľúc spôsobené novým vírusom, internet obletelo video, na ktorom Číňanka s veľkou chuťou konzumuje netopiera. Všetko nasvedčuje tomu, že zdrojom infekcie bol pravdepodobne tropický netopier (Andersen et al., 2020).

3 SPOLOČENSKÉ A (GEO)POLITICKÉ DOPADY PANDÉMIE NA SLOVENSKO

V súvislosti s vírusom COVID-19 a ním vyvolanou pandémiou sformuloval Krastev (2020) sedem ponaučení v počiatkovej fáze pandémie, ktoré neskôr, po nebyvalom rozsahu pandémie, najmä v niektorých európskych štátoch, „premenoval“ na sedem paradoxov. Uvedené paradoxy sú zaujímavé, resp. pozoruhodné aj v súvislosti zo Slovenskom. Dajú sa z nich totiž generovať implikácie vzhľadom na vývoj regionálnej štruktúry Slovenska, prípadne na tvorbu regionálnej politiky po doznení pandémie.

Prvým paradoxom je podľa uvedeného autora to, že COVID-19 odhaľuje „temnú stránku globalizácie“ a zároveň funguje aj ako jej podporovateľ (viď geografické faktory v predchádzajúcej kapitole). Vírus mal totiž v prvých fázach najhorší dopad na globalizáciu „preferované“ regióny, ktoré sú husto osídlené s prítomnosťou veľkých metropol, ktoré sú centrami svetovej ekonomiky, vrátane biznisu a finančníctva (napr. Lombardia v Taliansku, Katalánsko v Španielsku, Veľký Londýn vo Veľkej Británii, Porúrie v Nemecku a iné). Tieto regióny sú pritom s okolitým svetom spojené hustou sieťou obrovských letísk (Heathrow v Londýne, Charles de Gaulle v Paríži a iné). Výrazne postihnuté boli turistické centrá (v prvej fáze najmä lyžiarske strediská v Alpách) a iné globalizované regióny, ktoré sú navzájom poprepájané všetkými možnými sieťami. To je negatívna stránka vplyvu globalizácie, na druhej strane však vírus postupne spojil a zosynchronizoval jednotlivé štáty a regióny sveta do „spoločného boja“ tak silno, ako sa žiadnej predchádzajúcej kríze nepodarilo. Faktom bolo, že v prvom polroku sme naozaj žili v celom svete spoločným problémom. Áno, aj na Slovensku bol synonymom prvej vlny spoločný postup boja proti pandémie. Prevládal pocit spoločného ohrozenia a pospolitosti, že všetci žijeme na jednom Slovensku.

Na Slovensku sa v prvej fáze pandémie tiež javil ako najohrozenejší jeho najrozvinutejší bratislavský región, kde aj vplyvom efektov globalizácie je z celoštátneho pohľadu enormné sústredenie ekonomiky a medzinárodných firiem, medzinárodných politických inštitúcií, vrátane diplomatických zborov jednotlivých krajín. Bratislava samotná je významný medzinárodný dopravný uzol a takisto je v mierke (strednej) Európy poprepájaná s okolitým svetom so všetkými možnými sieťami. Neskôr v druhej vlne pandémie sa, okrem iných, dostal „do čela postihnutých“ okresov okres Nitra. Aj toto môžeme popísať na konto negatívnej stránky globalizácie. Automobilový závod Jaguar-Land Rover a veľký priemyselný park s vysokým podielom zahraničných pracovníkov (Ukrajincov, Srbov, Rumunov i iných) patrili k hlavným šíriteľom vírusu. No, a na konto temnej stránky globalizácie môžeme zarátať aj priebežne sa objavujúce ohniská ako boli Orava, prípadne viaceré marginalizované rómske komunity. Pravdepodobným dôvodom bola pracovná mobilita a návrat obyvateľov týchto lokalít z krajín Európskej únie, prípadne z Veľkej Británie po začiatku pandémie.

Druhým paradoxom vírusu je podľa Krasteva (2020) to, že urýchlil trendy k deglobalizácii, ktoré sa objavovali už od veľkej finančnej a hospodárskej krízy

v rokoch 2008 a 2009. Jednotlivé štáty nielenže zatvárali svoje hranice, ale vážne uvažovali aj o svojej sebestačnosti v rôznych oblastiach spoločenského života. Na druhej strane, pomerne rýchlo sa objavili limity „renacionalizácie“. Ťažko sa dalo predpokladať, že nielen menšie štáty, ale aj veľké štáty s veľmi širokým spektrom hospodárstva, by sa mali zmierniť s tým, že väčšinu životne dôležitých tovarov a služieb, vrátane dôležitého lekárskeho vybavenia (lieky a vakcíny) si budú vyrábať sami/samé. Ak bola globalizácia v 90. rokoch 20. storočia, keď stúpala strmo na vrchol, predovšetkým v oblasti ekonomiky, reprezentovaná najmä ekonomickou efektívnosťou globálnych výrobných sietí a využívaním rozdielov v cene pracovnej sily, v prvých fázach pandémie bola oveľa prítlačivejšia predstava silného štátu, ktorý si zabezpečí čo najviac zdrojov na prežitie krízy. Neskôr sa pochopiteľne dostavilo čiastočné vytriezvenie z tohto očakávania, aj keď isté tendencie sa stále objavujú, najmä z pohľadu geopolitického. Často kladená otázka znie, či je vhodné, aby štát bol závislý na dodávkach strategických zdravotníckych materiálov z nedemokratických režimov, ktoré sa usilujú aj prostredníctvom tejto závislosti ostatných o silnú globálnu pozíciu (napr. Čínska ľudová republika).

Explicitné prejavy deglobalizácie, v zmysle „vystúpme kvôli pandémie z Európskej únie“, prípadne „buďme ako štát čo najviac sebestačný“, sa na Slovensku prakticky neobjavili. Je to pochopiteľné, takéto myšlienky môžu mať skôr veľké štáty s veľmi diverzifikovanou ekonomikou. Slovenská ekonomika je dnes vo veľkej miere závislá na zahraničných nadnárodných spoločnostiach a investíciách prichádzajúcich zo zahraničia. Za určitý náznak deglobalizácie možno považovať už dlhodobú snahu niektorých našich odborníkov volajúcich po väčšej potravinovej sebestačnosti. Volanie po zvýšenej zdravotnej bezpečnosti obyvateľov štátu, ktoré silne rezonovalo najmä počas prvej vlny pandémie, možno pripísať skôr na konto výrazného zanedbania tejto povinnosti štátu počas uplynulých dvoch desaťročí, ako na konto snahy o deglobalizáciu. Je zrejmé, že Slovensko bude nútené stále akceptovať globalizáciu a jej vplyv na spoločnosť, aj napriek jej niektorým negatívnym dôsledkom, napr. vplyvu na rast regionálnych disparít v štáte (Rusnák a Korec, 2013; Korec a Przybyla, 2019; Korec, Ondoš a Rusnák, 2016; Korec a Popjaková, 2019 a iní).

Tretí paradox je veľmi čitateľný. Zatiaľ čo v počiatočných fázach pandémie vyvolal strach z vírusu pocit národnej jednoty, ktoré mnohé „globalizované“ krajiny už dlhé roky nezažili, dnes, po skúsenostiach s posledných mesiacov roku 2020 a prvého štvrtého roka 2021, sa zdá, že z dlhodobého hľadiska povedie táto kríza k prehĺbeniu pred pandemiou existujúcich politických, sociálnych, ekonomických a všeobecne spoločenských deliacich čiar. Je zrejmé, že vplyvom rôznych impulzov prichádzajúcich z pandémie, s postupujúcim časom prichádza k zintenzívneniu všeobecne spoločenského členenia záujmových skupín nielen v štáte, ale aj v nadnárodných zoskupeniach, napr. na úrovni Európskej únie. Krastev (2020) očakáva, že na jednej strane, čím viac bude strach z vírusu ustupovať (očkovaním, premorením a iné), tým viac sa nám bude zdať, že hrozba z neho kedysi asi nebola reálna, na druhej strane hlboké deliace čiary v spoločnosti zostanú.

Ako už bolo spomenuté na predchádzajúcich riadkoch, aj na Slovensku bol v prvej vlne pandémie pocit národnej jednoty v kontexte ohrozenia vírusom značne silný. Špecifickosť slovenskej pozície v tomto období je však daná aj kvôli výrazným politickým zmenám práve na začiatku pandémie. Dňa 29. 2. 2020 sa konali riadne parlamentné voľby, v ktorých opozícia výrazným spôsobom porazila vtedajšiu vládnú koalíciu. Prvé protipandemické opatrenia boli prijaté iba 6 dní po týchto voľbách, rozsiahle a prísne opatrenia boli prijaté 11 dní po voľbách. Nastupujúca pandémia tak mala vplyv nielen na končiacu vládu, ale predovšetkým na kreovanie vlády novej. Dôležitým faktorom v prvej vlne pandémie na Slovensku bolo rešpektovanie epidemiologických opatrení, ktoré boli kontinuálne prevzaté vládou Igora Matoviča od bývalej vlády Petra Pellegriniho. Prispel k tomu aj prirodzený strach z neznámeho nepriateľa (vírusu), ktorého „vyčíňanie“ obyvatelia sledovali v priamom prenose z viacerých európskych krajín, napr. z Talianska, Španielska, Veľkej Británie, Francúzska, Belgicka a iných. Postupom času však na Slovensku zavládla akási „únava“ z pandémie a podceňovanie rizík, čo viedlo k veľmi zlej epidemiologickej situácii v priebehu druhej vlny, ktorá sa začala na jeseň 2020. Presne ako Krastev spomína, pospolitosť z prvej vlny vystriedali konflikty počas druhej vlny a začali tak „hrubnúť“ deliace čiary medzi jednotlivými „záujmovými“ skupinami. Na toto mali vplyv najmä dva spory: 1) „popierači“ nebezpečenstva koronavírusu vs. občania rešpektujúci smrteľné nebezpečenstvo koronavírusu a 2) zástancovia rýchlejšieho otvárania ekonomiky vs. zástancovia tézy „život je najvyššia hodnota“. Tretí spor eskaloval až v marci 2021 v súvislosti s nákupom vakcíny Sputnik V a primárne zahŕňal boj o geopolitické konzekvencie po nákupu tejto ruskej vakcíny.

Štvrtý paradox pandémie podľa Krasteva (2020) spočíva v tom, že počas nej došlo, prinajmenšom v Európe, k dočasnému „odstaveniu“ demokracie. Mnohé krajiny vyhlásili počas pandémie núdzový alebo výnimočný stav, čo bolo v jednotlivých krajinách viac (na začiatku pandémie) alebo menej (v neskorších fázach pandémie) prijímané. Paradoxom takéhoto vývoja bolo, že sa vyhlásením týchto mimoriadnych stavov znížila túžba obyvateľstva po autoritárskej forme vládnutia. Krastev sa preto domnieva, že jedným z dôsledkov dočasného pozastavenia platnosti občianskych práv a slobôd bude odmietanie autoritárstva, tobôž akceptácia nejakej jeho jemnej formy. Tvrdí, že tento vývoj je dôsledkom toho, že obavy o zdravie začali postupne nahrádzať obavy o ekonomiku, o vlastnú živnosť, čo smerovalo viac k „demokratizácii“ vládnutia.

Vyššie uvedené hodnotenie paradoxu „dočasné odstavenie demokracie prijímaním núdzového stavu – zníženie túžby po autoritárskej forme vládnutia“ bolo na Slovensku niekedy menej, niekedy viac variované najmä vyjadreniami opozičných strán SMER a HLAS a čiastočne aj vyjadrovaním niektorých koalíčných strán, najmä SaS, v súvislosti s veľkými negatívnymi dôsledkami núdzového stavu v oblasti ekonomiky. Aj pri opakovanom vyhlásení núdzového stavu na konci apríla 2021 (po viac ako roku od prvého vyhlásenia) bolo nielen z opozičných, ale aj z koalíčných strán počuť hlasy, že núdzový stav by sa mal týkať len zdravotníctva, čo sa nakoniec

aj stalo a pod politickým tlakom bol v skrátenej konaní prijatý zákon o hospodárskej mobilizácii č. 176/2021 Z. z.

Piaty paradox sa dotýka Európskej únie. Zatiaľ čo v prvých fázach pandémie bola Európska únia prakticky neviditeľná, vo vrcholiacej druhej vlny pandémie, na začiatku roka 2021 sa Európska únia zviditeľňovala vo viacerých smeroch. Okrem koordinácie spravodlivého rozdeľovania vakcín medzi jednotlivé štáty únie a snahe o jednotný prístup k procesu legislatívneho schvaľovania jednotlivých vakcín, to boli napr. aj aktivity súvisiace s kreovaním a schvaľovaním plánov obnovy v jednotlivých štátoch Európskej únie, snahou o riešenie potenciálnych vojnových konfliktov a iné. Jednotlivé štáty bojovali na začiatku počas prvej vlny pandémie len na „vlastnom poli“, určite aj v dôsledku enormných problémov viacerých jej „veľkých“ členov (Taliansko, Španielsko, Francúzsko, Nemecko i iné). Koordinácia z ústredných inštitúcií Európskej únie chýbala, pričom bolo zrejmé, že pandémia si „pýta“ koordináciu postupu. Krastev (2020) má obavy, že pandémia môže byť veľmi kritickým momentom v histórii Európskej únie, pričom Európska únia riskuje ani nie tak územný rozpad, ako napr. pri Brexite, ale fakt, že sa z nej stane v globálnej mierke irelevantný hráč. Ako vážny problém Európskej únie sa javí napr. aj požadovaný globálny konsenzus všetkých 27 členov pri schvaľovacích procesoch. Súčasné spoločenské smerovanie Maďarska a Poľska zreteľne napovedá požiadavke na prechod k väčšinovému schvaľovaniu.

A implikácie pre Slovensko. Absencia jednotného postupu Európskej únie v prvej vlny bola pochopiteľná. Slovensko, vzhľadom na veľmi dobré výsledky, nemalo dôvod ani vybočovať zo všeobecne prevládajúceho samostatného prístupu jednotlivých štátov k pandémie, hoci napr. pri uzatváraní hraníc, rušení letovej prevádzky a opatreniach pri prechode štátnych hraníc určitá koordinácia v Európskej únii bola. S príchodom druhej vlny, ktorá mala na Slovensku už celkom iný priebeh, sa u nás výrazne „vybočilo“ zo štandardných európskych protipandemických opatrení dvakrát. Najskôr to bolo presadenie celoplošného očkovania Ag testami na konci novembra 2020 a neskôr, na začiatku marca 2021 nákup ruskej vakcíny Sputnik V. Kým prvé vybočenie je v kontexte „súdržnosti“ a koordinácie boja proti pandémie v Európskej únii akceptovateľné, hoci z vnútroštátneho hľadiska bolo pomerne kontroverzné (chápané len ako rozhodnutie predsedu vlády), druhé vybočenie už bolo hodnotené, doma aj v zahraničí, ako nielen spochybnenie spoločného postupu Európskej únie, ale aj ako spochybnenie spoločných hodnôt Európskej únie. Ale paradoxom, minimálne diskutabilného nákupu vakcíny Sputnik V (ktorý v čase písania tohto článku ležal už druhý mesiac iba v skladoch) predsedom vlády a ministrom zdravotníctva, bez vedomia koalíčných partnerov, prezidentky a Národnej rady, je skutočnosť, že zo strany opozičných politických parlamentných strán kritika tohto kroku nebola prakticky žiadna. Vidieť za tým pro-ruskú orientáciu viacerých politikov opozície sa zdá byť zjednodušené, ale asi správne. Už v roku 1998 nechýbalo veľa a Slovensko sa mohlo počas vlád Vladimíra Mečiara posunúť zo strednej Európy smerom na východ. Igor Matovič po viac ako dvoch desaťročiach opäť „kormidluje“ Slovensko týmto mečiarovským smerom (Palata, 2021). Aj v kontexte diferencovanej regionálnej štruktúry Slovenska treba akceptovať, že delenie podľa

Zarycki (2010) na „homo sovietikus“ vs. „homo westernicus“ je prítomné aj na Slovensku a prejavuje sa vo viacerých sférach spoločenského života na Slovensku, vrátane vzťahu k Európskej únii, volebných preferenciách a teraz aj vakcinačnej stratégii.

Šiesty paradox spojený s pandémiou COVID-19 reaguje na skúsenosti s troch kríz, ktoré otriasli Európou v druhom desaťročí 21. storočia (vojna proti terorizmu po útoku na centrum WTA v New Yorku v roku 2001, utečenecká kríza a globálna finančná kríza po roku 2009). Zatiaľ čo pri týchto krízach Európa nebola ochotná vzdať sa časti „svojho súkromia“ (neochota spoločne razantne riešiť „explodujúci“ terorizmus, neochota byť solidárni pri prijímaní utečencov, neochota spoločne znášať dlhy), pri súčasnej pandemickej kríze sa ukázalo, že spoločný razantný postup je možný (zatváranie štátnych hraníc, rušenie letovej prevádzky, riešenie vakcinačných otázok i iné) a snáď aj jediným realistickým riešením ako sa vyrovnáť s prichádzajúcimi ďalšími fázami krízy. Určitým paradoxom je, že neskôr sa spoločné „európske postupy“ javili ako prekážka riešenia (ekonomických) pandemických problémov. Pripomenúť však treba, že v prvej akútnej fáze krízy sme boli svedkami toho, že „vlastná košeľa je bližšia ako kabát“, teda, že záujem vlastnej krajiny víťazil nad spoločnými záujmami. Napríklad, keď asi najviac postihnuté Taliansko žiadalo o zdravotnícke vybavenie, takmer žiaden členský štát Európskej únie adekvátne nezareagoval. Nemecko najprv zakázalo vývoz lekárskeho náradia i ďalších ochranných prostriedkov a Francúzsko skonfiškovalo všetky rúška, ktoré bolo schopné vyrobiť (Krastev, 2020).

A implikácie tohto paradoxu pre Slovensko? Veľmi dobre komentoval prístup Slovenska pri prístupe k využívaniu vakcín v kontexte ich schválenia alebo neschválenia Európskou komisiou pre kontrolu liečiv Zajac (2021). Po schválení očkovania neoverenou vakcínou Sputnik v predpokladanom termíne od 1. 6. 2021 ministrom zdravotníctva SR zdôraznil, že Slovenská republika je členom Európskej únie a mala by sa riadiť jej pravidlami. To, že sa týmito pravidlami neriadime, je podľa citovaného autora zase len taký „gaťafalš uhorský“, podľa ktorého sa európskymi pravidlami riadime, keď ide o naše slovenské záujmy (napr. rozdeľovanie financií pre plány obnovy po pandémie medzi jednotlivé štáty Európskej únie), ale neriadime, keď ide o naše európske povinnosti (napr. využívanie len vakcín schválených Európskou komisiou na kontrolu liečiv). Napriek niektorým „politickým prešľapom“ pred pandémiou nikto nemal pochybnosti o tom, že Slovenská republika je neoddeliteľnou súčasťou kultúrneho a hodnotového západného spoločenstva, deklarovaného členstvom v Európskej únii a NATO, kam sme, ako sa často, aj medzi politikmi po roku 1998 hovorilo, v podstate vždy historicky patrili. Paradoxom súčasnej situácie je, že už po doznení druhej vlny pandémie sa toto naše „nikto nemá pochybnosti“ výrazne naštrbilo. Pri všetkej obozretnosti je nutné hovoriť, že vakcíny sú aj geopolitickým problémom. Sú a budú aj v budúcnosti, lebo sa stali (a nielen v dôsledku pandémie COVID-19), faktorom ovplyvňujúcim vývoj civilizácie, takým istým faktorom akými sú zbrane a zbrojenie všeobecne, iba v opačnom zmysle. Svedčí o tom nielenže už spomínaný Sputnik V a stratégia ruskej vlády na

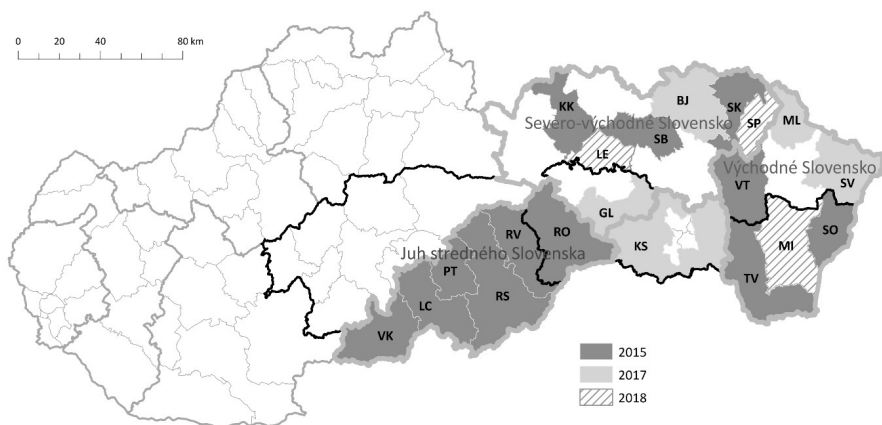
jeho distribúciu (uprednostňovanú na zahraničný trh), ale aj napríklad prístup čínskej vlády a jej vlastná vakcína Sinopharm.

No a posledný, siedmy paradox spočíva podľa citovaného autora v tom, že zatiaľ čo Európska únia vníma samu seba, teda hlavne jej ústredné inštitúcie, ako posledného ochrancu otvorenosti a vzájomnej prepojenosti a pomoci, práve tlak globalizácie po doznení krízy, môže členské štáty Európskej únie prinútiť k tomu, aby prijímali ešte viac spoločných opatrení a dokonca niektoré núdzové, prípadne strategické právomoci delegovali priamo na Brusel.

A implikácie pre Slovensko. Pravdepodobne by delegovanie rozhodovania o dôležitých otázkach priamo na Brusel urobilo Európsku úniu pružnejšou a možno aj efektívnejšou. Zdá sa, najmä po udalostiach súvisiacich s pandemiou, že Slovensko a mnohé postsocialistické štáty strednej Európy nebudú podporovať takéto vývoj. Už len preto, že Slovensko sa dobrovoľne stalo krajinou, ktorá spolu s Maďarskom podkopala jednotný prístup štátov Európskej únie, ktoré svojich občanov očakujú len vakcínami schválenými Európskou liekovou agentúrou.

4 EKONOMICKÉ DOPADY PANDÉMIE NA SLOVENSKO

Druhou nosnou témou v súvislosti s ochorením COVID-19 sú ekonomické dôsledky tejto pandémie na hospodárstvo jednotlivých štátov. Azda dlhodobo najväčším problémom Slovenska sú značné regionálne rozdiely, ktoré sa pod vplyvom pandémie ešte viac prehĺbili. Rozdelenie Slovenska na „bohatý západ“ a „chudobný východ“ a analyzovanie príčin tohto stavu už bolo urobené vo viacerých prácach, vrátane geografických (Buček, 2003, 2006; Gajdoš, 2005, 2008; Korec, 2009, 2014; Korec et al., 2005; Korec a Ondoš, 2006; Korec, Gregorová a Baran, 2017; Korec a Rusnák, 2016; Korec, Ondoš a Rusnák, 2016; Korec a Popjaková, 2019; Madajová, Michálek a Podolák, 2014; Matlovič, 2010; Matlovič a Matlovičová, 2011; Matlovičová, Židová a Kolesárová, 2014; Michálek, 2014; Michálek a Veselovská, 2014; Rajčáková a Švecová, 2009, 2014 a iné). V prácach Korec et al. (2005) a Korec a Ondoš (2006) autori poukázali na skutočnosť, že na Slovensku môžeme identifikovať tri menej rozvinuté regióny, Juh stredného Slovenska, Severovýchodné Slovensko a Východné Slovensko, ktoré následne aj popísali (obr. 1). Okrem ukázania siedmych ukazovateľov, ktoré boli využité pri metodike identifikácie, pozornosť si podľa autorov zaslúhuje najmä skutočnosť, že tieto menej rozvinuté regióny predstavujú pomerne rozsiahle súvislé územie, pričom každý z týchto menej rozvinutých regiónov zahŕňa viac okresov. Poukázali pritom na skutočnosť, že okresy sú malé územné jednotky, rozlohou aj počtom obyvateľov, na ktoré sa nedá aplikovať efektívna regionálna politika. V každom z troch uvedených regiónov odporúčali podporiť ich centrá, v každom regióne po dve (Lučenec a Rimavská Sobota, Prešov a Poprad, Michalovce a Humenné). V súvislosti s nezamestnanosťou v týchto troch regiónoch zdôraznili, že sa jedná predovšetkým o štruktúrnu nezamestnanosť a v menšej miere o cyklickú (príp. frikčnú) nezamestnanosť. Treba zdôrazniť, že všetkých 20 doteraz vymedzených menej rozvinutých okresov, sa nachádza v troch vyššie uvedených menej rozvinutých regiónoch Slovenska (tab. 1).

Obrázok 1 Okresy schválené vládou SR k zaradeniu medzi menej rozvinuté na základe miery nezamestnanosti v rokoch 2015–2018 a lokalizácia troch menej rozvinutých regiónov podľa Korca a Ondoša (2006). Zdroj: Korec a Ondoš (2006), Rusnák a Korec (2020); vlastné spracovanie

Tabuľka 1 Okresy zaradené vládou SR medzi menej rozvinuté na základe miery nezamestnanosti

Rok	Okres
2015	Kežmarok, Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota, Rožňava, Sabinov, Sobrance, Svidník, Trebišov, Veľký Krtíš, Vranov nad Topľou
2017	Bardejov, Gelnica, Košice – okolie, Medzilaborce, Snina
2018	Levoča, Michalovce, Stropkov

Zdroj: Rusnák a Korec 2020

V práci Korec a Rusnák (2016) sa autori venovali problematike 12-ich menej rozvinutých regiónov, identifikovaných práve na základe vysokej úrovne nezamestnanosti. Hodnotia opatrenia prijaté vládou na podporu zamestnanosti v týchto regiónoch. Zaujímajú pomerne kritické stanovisko k opatreniam prijatých vládou, pričom popri kritických pripomienkach politológov a ekonómov, pozornosť pochopiteľne venujú najmä pripomienkam geografov. Na mape Slovenska môžeme vidieť geografickú polohu 12 identifikovaných zaostávajúcich okresov (obr. 1). Západovýchodný gradient na Slovensku, v zmysle zaostávania východnej časti Slovenska, sa podľa autorov formoval, od rakúsko-uhorského vyrovnania v roku 1867, keď začalo Uhorsko presadzovať razantnejšiu politiku industrializácie krajiny. Nepriaznivo sa okrem geografickej polohy, prejavujú ešte najmä faktor sídelnej hierarchie (centrá okresov, ale aj ostatné mestá v 12 podporených okresoch, sú malé mestá s počtom obyvateľov od 5 do 30 tisíc, čo, okrem iného, do určitej miery sťažuje možnosti

týchto okresov zapojiť sa do globálnej ekonomiky) a už raz faktor zmieňovanej absencie veľkej dopravnej infraštruktúry (kritické je najmä chýbajúce prepojenie týchto okresov výkonnými cestnými komunikáciami, diaľnicami a rýchlostnými cestami, s ostatnými regiónmi Slovenska). Geografi majú samozrejme pripomienku aj k otázke samotného územného vymedzenia viacerých z týchto 12 okresov. Nepriaznivo pôsobí na rozvojové možnosti týchto regiónov aj susedstvo slabo rozvinutých regiónov susedných štátov, vzdelanostná štruktúra ich obyvateľov i ďalšie faktory.

Značná regionálna diferencovanosť Slovenska je tak daná nielen historicky, kultúrne, politicky, či geograficky ale aj ekonomickým a demografickým rozvojom (Krivý et al., 1996). Sociológovia zaoberajúci sa územím a sídlami (Pašiak, 1993; Gajdoš, 1993) zdôrazňujú, že pre dynamiku regiónov Slovenska bola dôležitá industrializácia a urbanizácia. Niektoré regióny boli a sú silne handicapované tým, čo sociológovia nazývajú tzv. historickou marginalizáciou. Sú to územia, ktorých sa industrializačné procesy od ich počiatkov dotkli iba okrajovo. Tieto územia boli zväčša tiež bokom od komunikačných ťahov a tak sa civilizačne zaostávajú prehlbovalo. V druhej polovici 20. storočia sa industrializácia dotkla aj týchto území, nedošlo však k prelomeniu spomínaného dedičstva. Riadená a extenzívne zameraná industriálna urbanizácia počas obdobia „komunistického rozvoja“ sa potom po roku 1989 stala jedným z faktorov marginalizácie. Do marginálnych pozícií bola „zatlačená“ nielen značná časť vidieckych sídiel, ale aj celé regióny v tzv. mimourbanizačnom priestore. Zväčšovali sa rozdiely medzi urbanizovanými a neurbanizovanými (marginalizovanými) oblasťami, a to aj v rámci jedného a toho istého samosprávneho kraja, prípadne aj okresu (Pašiak, 1993). „Nožnice“, ktoré sa po roku 1989 až do súčasnosti neustále roztvárajú v rozvoji regiónov, sú predovšetkým dôsledkom ich rozdielnych historicky nahromadených ekonomických, demografických a sociálno-kultúrnych potenciálov (Krivý et al., 1996). To všetko vrátane regionálne odlišných ekonomických štruktúr vyústilo aj do veľmi rozdielneho tempa transformačnej adaptácie jednotlivých regiónov po roku 1989. Do marginálnych pozícií bola na východnom Slovensku v postsocialistickom období „zatlačená“ nielen značná časť vidieckych sídiel, ale aj celé regióny, čo spôsobilo a spôsobuje mnohé negatívne javy.

Koncept tzv. konfliktných línií (cleavages) vo voličskom správaní bol predstavený autorskou dvojicou Lipset a Rokkan (1967) v druhej polovici 60. rokov 20. storočia. Azda by sa mohlo zdať, že tieto teórie sú už prekonané, no v aktualizovanej podobe platí dodnes a je možné ho aplikovať nielen na oblasť volieb, ale aj na ďalšie spoločenské javy. Príkladom môže byť konfliktná línia „centrum verus periféria“, ktorá štiepi obyvateľstvo podľa teritoriálnej dimenzie. Ide o konflikt medzi dominantnou kultúrou správania centier a odlišnou kultúrou skupín žijúcich na perifériách, ide najmä o rozdiely v ekonomickej, sociálnej a politickej oblasti správania. V takomto konflikte sa Slovensko nachádza dlhodobo a pandémie koronavírusu tento problém opäť ukázala. Môžeme viesť diskusiu či sa tento „konflikt“ objavil už od vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 alebo až po nástupe prvej Dzurindovej vlády a v dôsledku ekonomických reforiem prijatých po roku 2000. Dôležitými faktormi „procesu tvorby“ nového rozvrstvenia našej spoločnosti boli pochopiteľne privatizácia, reštitúcia, vstup zahraničných firiem a kapitálu do ekonomiky, liberalizá-

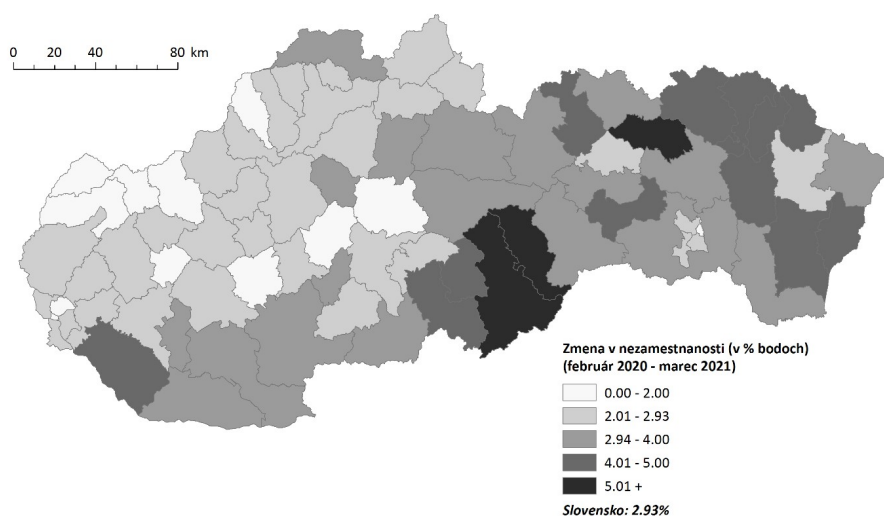
cia a deregulácia cien, a následný vznik a nárast nezamestnanosti s výraznou regionálnou diferenciáciou. Tieto spolu s ďalšími spôsobili vznik nových sociálno-ekonomických rozdielov a nerovností medzi ľuďmi a ich rozdelenie do novovytvorených spoločenských vrstiev (Michálek, 2006). Rozdelenie Slovenska v rámci konfliktnej línie „centrum verzus periféria“ však možno geograficky definovať ako štiepenie so západovo-východným gradientom.

Termín „sociálne štiepenie“ bol prvýkrát použitý v 50. rokoch 20. storočia v súvislosti s nastupujúcou vedeckou revolúciou v oblasti skúmania politického správania ľudí. A práve oblasti sociálneho štiepenia, chápaného ako objektívne charakteristiky rozdeľujúce jednotlivcov do konkrétnych sociálnych skupín, sa pokladali za kľúčové v procese vysvetľovania voličského správania elektorátu (Plešivčák, 2012). V sociálnom a ekonomickom postavení ľudí, zaradených do rôznych sociálnych skupín, môžeme za jeden z prejavov diferenciácie označiť nerovnosti v rozdeľovaní rôznych statkov, privilégií a šancí, ktoré tvoria neodmysliteľnú súčasť života každej spoločnosti.

V prípade tohto článku budeme za hlavný ukazovateľ negatívneho vplyvu krízy na ekonomiku považovať mieru nezamestnanosti. V priebehu 13 mesiacov pandémie stúpla nezamestnanosť na Slovensku takmer o 3 percentuálne body (pct. b.). Takže od februára 2020 (dáta k 28. 2. 2020) z 5,05 % do marca 2021 (dáta k 31. 3. 2021) na 7,98 %, teda presne o 2,93 pct. b. Je pochopiteľné, že zvyšovanie nezamestnanosti je v regionálnom kontexte nerovnomerné (obr. 2, príloha 1). Ďalej však prehlbuje už tak značné rozdiely medzi jednotlivými regiónmi a výrazne negatívne vplýva na socioekonomickú štruktúru tých menej rozvinutých. Napríklad v okrese Rimavská Sobota sa zvýšila nezamestnanosť za uvedené obdobie z 15,61 % na 21,00 %, teda o 5,39 pct. b. a v okrese Revúca dokonca z 12,87 % na 20,13 %, teda o 7,26 pct. b., čo predstavuje najvyššie absolútne zvýšenie spomedzi všetkých 79 slovenských okresov. Takéto razantné zvýšenie nezamestnanosti o 5,0 pct. b. a viac sme zaznamenali už len v okrese Sabinov (5,52 pct. b.). Je však nevyhnutné upozorniť, že zvýšenie o viac ako 4,0 pct. b. bolo zaznamenané až v 12 okresoch (tab.2).

Homola (2021) vo svojom článku „Nezamestnanosť rozdeľuje krajinu“ uvádza aj názory vybraných odborníkov na dôvody vysokej nezamestnanosti v menej rozvinutých okresoch východného Slovenska a juhu stredného Slovenska (obr. 3). Nie je žiadnym prekvapením, že ako jeden z kľúčových dôvodov tohto stavu (pretrvávajúceho prakticky od 1. januára 1993), je chýbajúca infraštruktúra, vrátane veľkej dopravnej infraštruktúry (diaľnice, rýchlostné cesty, dvojkoľajové elektrifikované železnice, letiská). Tieto problémy uvádzali výskumníci už v 90. rokoch 20. storočia (Krivý et al., 1996). Takisto treba upozorniť na skutočnosť, že v týchto regiónoch je vysoký podiel nízko kvalifikovaných ľudí, z ktorých sa „regrutujú“ nezamestnaní, predovšetkým dlhodobozamestnaní, ktorí sú slabo motivovaní hľadať si prácu. Štát by mal preto razantnejšie zamerať svoju pozornosť na vzdelávanie a zvyšovanie kvalifikácie ľudí v týchto regiónoch. Predstavitelia konfederácie odborových zväzov vidia problém týchto regiónov hlavne v chýbajúcom priemysle. Ako uvádzajú, priemysel je na Slovensku koncentrovaný vo viacerých regiónoch na západe krajiny,

tieto regióny potom prosperujú a neprišlo tam ani v čase pandémie k takému dramatickému zvýšeniu nezamestnanosti ako v regiónoch na východe. V regiónoch na východnom Slovensku prevažujú v zamestnávaní najmä základné služby a malé prevádzky, ktoré pandémia a prijímané opatrenia významne obmedzili. No a všeobecne akceptovanou skutočnosťou je aj fakt, že ďalším negatívnym faktorom, ktorý výrazne dolieha na východné regióny, je aj prudký rast minimálnej mzdy na Slovensku, ktorý zvyšuje cenu práce. „Práve v najchudobnejších regiónoch to má najhoršie dôsledky, pretože zamestnávateľia si rýchlo rastúce náklady práce často nemôžu dovoliť. V praxi sú tak pre firmy v slabších regiónoch ľudia jednoducho prídraží“ (Homola, 2021). Hrubá minimálna mzda bola na začiatku roka 2021 623 eur mesačne, oproti vlaňajšku stúpila o 40 eur (MPSVR, 2021). Na problém zvyšovania minimálnej mzdy, ktoré nie je podporované zvyšovaním produktivity práce, poukazuje na Slovensku už dlhší čas celý rad ekonómov, naposledy napr. Mikloš (2021).

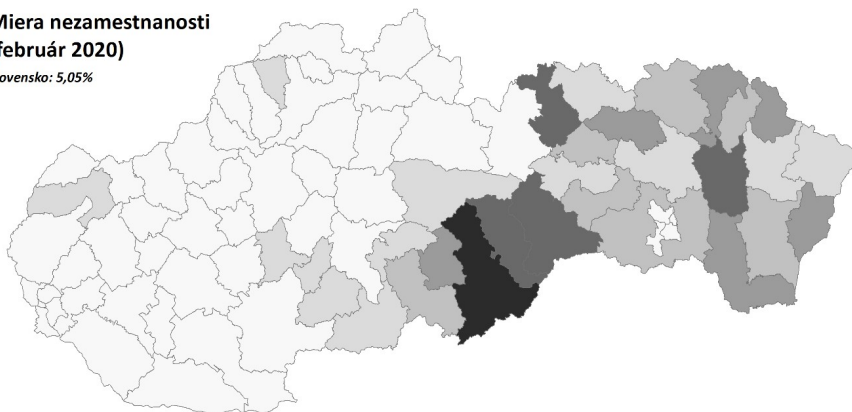
Obrázok 2 Zmena nezamestnanosti v okresoch Slovenska od februára 2020 do marca 2021 (v %). Zdroj: ÚPSVR, 2021; vlastné spracovanie

Okresu Rimavská Sobota patrí dlhodobou „líderstvo“ medzi okresmi Slovenska v hodnote miery nezamestnanosti. Na prvé miesto sa dostal prakticky hneď pri vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 a „kraluje“ tam dodnes. Je to pozoruhodný fenomén, ktorý si zasluhuje viac pozornosti. Túto nelichotivú štatistiku si samozrejme všimol aj minister hospodárstva Sulík, ktorý chce túto situáciu zmeniť (TASR, 2021). V Rimavskej Sobote by mal byť vybudovaný priemyselný park, o ktorý už prejavilo záujem viacero domácich i zahraničných firiem. Podľa ministra by prvý

veľký investor mal byť „zazmluvnený“ už do roku 2024. Minister hospodárstva predpokladá, že nový projekt by mohol zamestnať minimálne 500 ľudí. Na firmy v priemyselnom parku by pochopiteľne mohli naviazať aj nepriame pracovné pozície. Ako však upozorňujú analytici inštitútu INESS a aj viaceré práce (Mišúnová a Mišún, 2009; Korec a Popjaková, 2019 a iné) budovanie a následné využívanie priemyselných parkov predovšetkým na východnom Slovensku má veľmi zlú povest' a slabú úspešnosť.

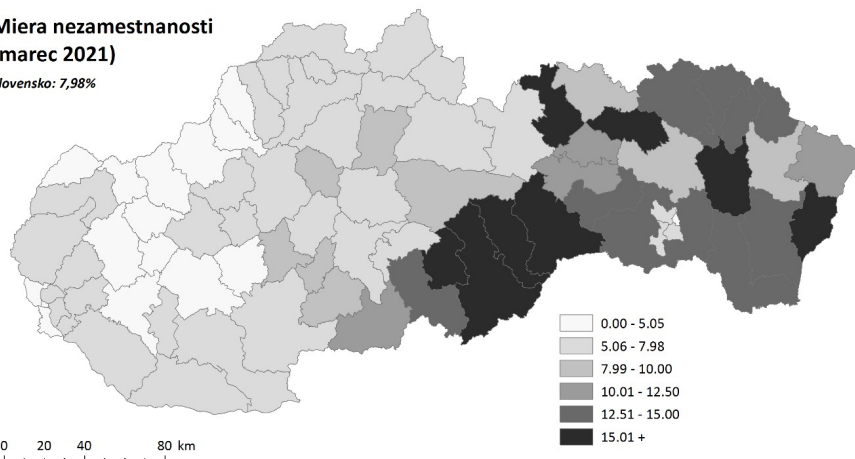
**Miera nezamestnanosti
(február 2020)**

Slovensko: 5,05%

**Miera nezamestnanosti
(marec 2021)**

Slovensko: 7,98%

Obrázok 3 Miera nezamestnanosti v okresoch Slovenska vo februári 2020 a v marci 2021 (v %). Zdroj: ÚPSVR, 2021; vlastné spracovanie

Tabuľka 2 Vývoj nezamestnanosti na Slovensku od začiatku pandémie Covid-19 (február 2020) do jej kulminácie v druhej vlne (marec 2021)

P.č.	Okres/kraj	február'20 (nez.v %)	'20 rel. (SR=1)	marec'21 (nez.v %)	'21 rel. (SR=1)	zmena '20'21	rast (%) '21/'20
1	Rimavská Sobota	15,61	3,09	21,00	2,63	5,39	34,53
2	Kežmarok	14,94	2,96	19,27	2,41	4,33	28,98
3	Revúca	12,87	2,55	20,13	2,52	7,26	56,41
4	Vranov nad Topľou	12,60	2,50	16,70	2,09	4,10	32,54
5	Rožňava	12,56	2,49	16,46	2,06	3,90	31,05
6	Sobrance	11,21	2,22	15,91	1,99	4,70	41,93
7	Trebišov	10,87	2,15	14,70	1,84	3,83	35,23
8	Sabinov	10,85	2,15	16,37	2,05	5,52	50,88
9	Svidník	10,65	2,11	14,66	1,84	4,01	37,65
10	Poltár	10,43	2,07	15,31	1,92	4,88	46,79
11	Medzilaborce	10,37	2,05	14,65	1,84	4,28	41,27
12	Bardejov	9,96	1,97	14,02	1,76	4,06	40,76
13	Košice - okolie	9,58	1,90	13,00	1,63	3,42	35,70
14	Stropkov	9,07	1,80	13,53	1,70	4,46	49,17
15	Gelnica	8,86	1,75	12,96	1,62	4,10	46,28
16	Michalovce	8,60	1,70	13,16	1,65	4,56	53,02
17	Lučenec	8,34	1,65	12,83	1,61	4,49	53,84
18	Levoča	8,32	1,65	11,01	1,38	2,69	32,33
19	Snina	7,69	1,52	11,33	1,42	3,64	47,33
20	Žarnovica	6,98	1,38	9,06	1,14	2,08	29,80
21	Veľký Krtíš	6,82	1,35	10,78	1,35	3,96	58,06
22	Spišská Nová Ves	6,59	1,30	10,48	1,31	3,89	59,03
23	Humenné	6,45	1,28	9,19	1,15	2,74	42,48
24	Stará Ľubovňa	6,11	1,21	9,49	1,19	3,38	55,32
25	Banská Štiavnica	5,94	1,18	9,38	1,18	3,44	57,91
26	Prešov	5,90	1,17	9,17	1,15	3,27	55,42
27	Krupina	5,62	1,11	8,48	1,06	2,86	50,89
28	Senica	5,33	1,06	7,24	0,91	1,91	35,83
29	Brezno	5,16	1,02	9,02	1,13	3,86	74,81
30	Bytča	5,14	1,02	7,41	0,93	2,27	44,16
31	Detva	5,09	1,01	7,72	0,97	2,63	51,67

32	Dolný Kubín	4,90	0,97	7,66	0,96	2,76	56,33
33	Poprad	4,82	0,95	7,84	0,98	3,02	62,66
34	Kysucké Nové Mesto	4,80	0,95	7,56	0,95	2,76	57,50
35	Žiar nad Hronom	4,72	0,93	6,52	0,82	1,80	38,14
36	Ružomberok	4,71	0,93	8,04	1,01	3,33	70,70
37	Turčianske Teplice	4,70	0,93	8,31	1,04	3,61	76,81
38	Prievidza	4,68	0,93	7,40	0,93	2,72	58,12
39	Košice II	4,61	0,91	7,07	0,89	2,46	53,36
40	Komárno	4,60	0,91	7,88	0,99	3,28	71,30
41	Liptovský Mikuláš	4,58	0,91	7,76	0,97	3,18	69,43
42	Čadca	4,16	0,82	7,25	0,91	3,09	74,28
43	Tvrdošín	3,97	0,79	6,74	0,84	2,77	69,77
44	Košice I	3,96	0,78	6,48	0,81	2,52	63,64
45	Považská Bystrica	3,84	0,76	6,68	0,84	2,84	73,96
46	Levice	3,72	0,74	7,21	0,90	3,49	93,82
47	Námestovo	3,62	0,72	6,53	0,82	2,91	80,39
48	Žilina	3,58	0,71	5,64	0,71	2,06	57,54
49	Zvolen	3,58	0,71	5,79	0,73	2,21	61,73
50	Senec	3,55	0,70	6,21	0,78	2,66	74,93
51	Košice IV	3,42	0,68	5,93	0,74	2,51	73,39
52	Skalica	3,37	0,67	4,79	0,60	1,42	42,14
53	Partizánske	3,32	0,66	5,77	0,72	2,45	73,80
54	Martin	3,30	0,65	5,72	0,72	2,42	73,33
55	Banská Bystrica	3,30	0,65	5,10	0,64	1,80	54,55
56	Malacky	3,28	0,65	5,69	0,71	2,41	73,48
57	Bratislava III	3,17	0,63	5,15	0,65	1,98	62,46
58	Púchov	3,05	0,60	4,86	0,61	1,81	59,34
59	Košice III	3,05	0,60	5,01	0,63	1,96	64,26
60	Bratislava II	3,03	0,60	5,07	0,64	2,04	67,33
61	Nové Zámky	3,03	0,60	6,00	0,75	2,97	98,02
62	Bánovce nad Bebravou	3,00	0,59	5,53	0,69	2,53	84,33
63	Topoľčany	2,96	0,59	5,69	0,71	2,73	92,23
64	Zlaté Moravce	2,91	0,58	4,85	0,61	1,94	66,67
65	Nové Mesto n. Váhom	2,88	0,57	4,54	0,57	1,66	57,64

66	Bratislava IV	2,86	0,57	4,90	0,61	2,04	71,33
67	Pezinok	2,78	0,55	5,10	0,64	2,32	83,45
68	Myjava	2,75	0,54	4,41	0,55	1,66	60,36
69	Bratislava I	2,54	0,50	4,19	0,53	1,65	64,96
70	Trnava	2,53	0,50	4,82	0,60	2,29	90,51
71	Galanta	2,49	0,49	4,84	0,61	2,35	94,38
72	Šaľa	2,38	0,47	5,44	0,68	3,06	128,57
73	Hlohovec	2,33	0,46	4,22	0,53	1,89	81,12
74	Piešťany	2,33	0,46	4,53	0,57	2,20	94,42
75	Dunajská Streda	2,24	0,44	6,87	0,86	4,63	206,70
76	Ilava	2,16	0,43	4,24	0,53	2,08	96,30
77	Trenčín	2,08	0,41	4,31	0,54	2,23	107,21
78	Bratislava V	2,03	0,40	4,10	0,51	2,07	101,97
79	Nitra	1,92	0,38	4,42	0,55	2,50	130,21
P.č.	Kraj	február'20 (nez.v %)	'20 rel. (SR=1)	marec'21 (nez.v %)	'21 rel. (SR=1)	zmena '20'21	rast (%) '21/'20
1	Prešovský kraj	8,45	1,67	12,12	1,52	3,67	43,43
2	Košický kraj	7,70	1,52	11,16	1,40	3,46	44,94
3	Banskobystrický kraj	6,94	1,37	10,34	1,30	3,40	48,99
4	Žilinský kraj	4,07	0,81	6,76	0,85	2,69	66,09
5	Trenčiansky kraj	3,21	0,64	5,52	0,69	2,31	71,96
6	Nitriansky kraj	3,04	0,60	5,94	0,74	2,90	95,39
7	Bratislavský kraj	2,83	0,56	4,98	0,62	2,15	75,97
8	Trnavský kraj	2,80	0,55	5,44	0,68	2,64	94,29
	<i>Slovensko</i>	5,05	1,00	7,98	1,00	2,93	58,02

Zdroj: ÚPSVR, 2021; vlastné spracovanie

Pozoruhodnú poznámku v kontexte menej rozvinutých regiónov uviedol analytik INESS-u Chovanculiak. Podľa neho sa menej rozvinuté regióny potrebujú v prvom rade zbaviť regulácií a byrokracie spojenej so zamestnávaním a fungovaním firiem (Homola, 2021). Táto poznámka nadobudla na aktuálnosti začiatkom mája 2021, keď minister financií SR začal predstavovať zamýšľanú daňovú a odvodovú reformu. Podľa ekonómov a aj zamestnávateľov by očakávané zvýšenie daní a odvodov z predaja mohlo mať na zamestnanosť v (nielen) menej rozvinutých regiónoch devastačný účinok a veľa živnostníkov tieto reformy nemusia prežiť (Tvardzík, 2021).

Pri pohľade na vývoj nezamestnanosti okresov Slovenska počas sledovaného obdobia (tab. 2) stoja za pozornosť dve skutočnosti. Prvou je fakt, že spomedzi

12 okresov, ktoré boli v roku 2015 vládou SR v prvej etape klasifikácie identifikované ako menej rozvinuté (práve na základe miery nezamestnanosti v 12 po sebe nasledujúcich štvrtrokoch), nezaznamenali zvýšenie nezamestnanosti o viac ako 4,0 pct. b. len dva okresy, Veľký Krtíš (3,96 pct. b.) a Trebišov (3,83 pct. b.). Druhou je zistenie, že naopak, z okresov, ktoré neboli v prvej etape hneď v roku 2015 identifikované ako menej rozvinuté, zaznamenali za uvedené obdobie zvýšenie o viac ako 4,0 pct. b. len štyri okresy, Dunajská Streda, Michalovce, Gelnica a Bardejov, pričom Gelnica a Bardejov boli zaradené medzi menej rozvinuté v druhej etape v roku 2017 a Michalovce v tretej etape v roku 2018. Okres Dunajská Streda v tejto skupine je „záhadou“ a významný nárast nezamestnanosti z 2,24 % vo februári 2020 na 6,87 % v marci 2021 je pozoruhodný (ÚPSVR, 2021). Tento okres klesol v poradí najlepších okresov z 5. miesta až na 37. miesto. Príčinou v tomto prihraničnom okrese môže byť fenomén tzv. pendlerov a strata zamestnaní po obmedzení cezhraničného pohybu osôb medzi štátmi z dôvodu epidemiologických opatrení.

Priestorový vzorec úrovne nezamestnanosti v okresoch Slovenska sa ukázal prakticky hneď v roku 1997, keď sa prvýkrát objavili terajšie okresy Slovenska (Korec et al., 2005). Prudký rast nezamestnaných bol na Slovensku zaznamenaný najmä po roku 1998, po nástupe prvej Dzurindovej vlády, keď sa začali prijímať „nepopulárne“ reformy, ktoré sa výrazne dotkli nezamestnanosti. Prudký náraz počtu nezamestnaných dobre dokumentuje skutočnosť, že zatiaľ čo v roku 1998 bol medziročný nárast počtu evidovaných nezamestnaných na Slovensku 12,7 %, v roku 1999 to už bolo 27,9 %. V roku 1999 padla na Slovensku „mýtická“ hranica, keď počet nezamestnaných prekročil prvýkrát hranicu pol milióna evidovaných nezamestnaných. Miera nezamestnanosti rástla aj v ďalších rokoch a kulminovala v roku 2001. Prečo uvádzame tieto skutočnosti? Hlavne pre dve veci. Po prvé, je logické, že po doznení pandémie spôsobenej vírusom COVID-19 a následnom náraste miery nezamestnanosti sa nielen vláda Slovenskej republiky, ale aj jednotlivé politické strany, začnú vo väčšej miere venovať regionálnym rozdielom na Slovensku s cieľom ich znižovania. No a po druhé, z faktov uvedených vyššie je zrejmé, že „regionálny vzorec“ nezamestnanosti na Slovensku je už dlhodobý a aj zaostávanie regiónov juhu stredného, severovýchodného a východného Slovenska nezačalo vďaka pandémie včera.

Hoci rešpektujeme názor, že je potrebné, aby sme sa na Slovensku prestali spoliehať len na zahraničných investorov a ich priame investície, nie je možné nerešpektovať vplyv globálnej ekonomiky na jednotlivé regióny. Všeobecne sa aj u nás akceptuje, že v súčasnosti sú podnetné najmä dva základné inštitucionálne teoretické prístupy v oblasti regionálneho rozvoja, teórie zdôrazňujúce význam inovácie, znalostnej ekonomiky a kreativity a teórie zdôrazňujúce význam napojenia ekonomiky regiónu do nadregionálnych, najlepšie až globálnych väzieb a vzťahov (Blažek, 2012). Obidva tieto prístupy svojím spôsobom zdôrazňujú úlohu geografickej polohy a faktora aglomerácie (veľkosti miest), ako významných faktorov regionálneho rozvoja.

Ak by sme chceli vyvodit' z vyššie uvedených dát a hodnotení nejaký všeobecný záver, mohli by sme skonštatovať tri skutočnosti. Po prvé, s nezamestnanosťou Slovenska počas pandémie sa nedialo nič prekvapivé, rástla „v súlade“ so stavom ekonomiky jednotlivých regiónov (okresov). Po druhé, zatiaľ čo vo vývoji nezamestnanosti v absolútnych hodnotách pozorujeme na úrovni okresov v porovnaní februára 2020 s marcom 2021 určitú, len miernu, divergenciu (Rimavská Sobota vs. Nitra, Rimavská Sobota vs. Bratislava V), vo vývoji nezamestnanosti v relatívnych hodnotách pozorujeme zrejmu konvergenciu (opäť Rimavská Sobota vs. Nitra, opäť Rimavská Sobota vs. Bratislava V) (tab. 2). Odborne sa tomuto zblíženiu relatívnych hodnôt hovorí „konvergencia v mizérii“ (Korec et al., 2016). No a po tretie, regionálne rozdiely v miere nezamestnanosti na Slovensku pretrvávajú už dlho, prakticky od roku 1990 a majú výraznú geografickú podmienenosť. Ich zmiernenie si vyžiada veľké ekonomické, politické a regionalistické „majstrovstvo“.

5 PANDÉMIA A „DVE SLOVENSKÁ“

Ako už bolo spomenuté v predchádzajúcich dvoch kapitolách, pandémia ochorenia COVID-19 spôsobila prehĺbenie spoločenských a ekonomických rozdielov v jednotlivých regiónoch Slovenska. Azda by sa mohlo zdať, že jedným z najrýchlejších a najúčinnějších riešení v eliminácii pandémie je vakcinácia. V piatok 23. 4. 2021 však uverejnil denník SME článok „AstraZeneca rozdelila Slovensko na dve časti“. Článok začína nasledovným konštatovaním: „Na západe Slovenska je o vakcíny niekoľkonásobne väčší záujem ako na východe. Jedna krajina a dva zásadne odlišné prístupy k očkovaniu. Kým na západe Slovenska je o očkovanie proti COVID-19 na naše pomery vysoký záujem, na východe je minimálny.“ (Krem-paský, 2021). V slovenskej spoločnosti sa tak znovu objavila (?) ďalšia tzv. „konfliktná línia“.

Prečo je dôležité pozerat' sa na otázku vakcinácie inou optikou ako na predošlé problémy? Predovšetkým preto, že k tejto „zbrani“ proti ochoreniu COVID-19 má prístup každý občan štátu bez akéhokoľvek rozdielu. Po prvé, vakcína je zadarmo, takže je dostupná pre všetky ekonomické skupiny obyvateľov (vrátane nezamestnaných). Po druhé, vakcína je taktiež dostupná geograficky, pretože vakcinačné centrá boli zriadené vo všetkých okresoch. Rovnako existujú mobilné očkovacie jednotky, ktoré umožňujú prístup k vakcíne aj imobilným a inak zdravotne znevýhodneným občanom. Je príznačné pre dnešnú dobu, že aj rozdielny záujem o vakcíny takto potvrdil, že **Slovensko je dlhodobo rozdelené na dve časti**.

Štefančík (2012) explicitne poukázal na rozdelenie Slovenska v kontexte so zmýšľaním obyvateľstva a jeho vplyvom na politické preferencie. Upozornil, okrem iného, aj na tesný vzťah kultúry regiónov k ich rozvojovému potenciálu, resp. konkurencieschopnosti, čo v niekoľkých svojich prácach analyzovali Korec (2014), Korec, Ondoš a Rusnák (2016), Korec a Przybyla (2019) i iní. Podľa Štefančíka (2012) pre menej rozvinuté regióny Slovenska (ktoré sa väčšinou nachádzajú práve na východe krajiny) sú typické nasledovné črty správania sa obyvateľov:

- a) „tradičné Slovensko“ s intenzívnym dôrazom na sociálne a národné hodnoty a silným vzťahom k historickej mytológii,
- b) silný štát ako záruka zachovania sociálnej spravodlivosti,
- c) štát nie je abstraktná entita, ale je personifikovaný v osobe charizmatického vodcu,
- d) absencia potreby vnímať korupciu a klientelizmus ako závažné spoločenské problémy,
- e) diskusie o istotách a sociálnej spravodlivosti, pri absencii požiadavky zobrať zodpovednosť za seba do vlastných rúk.

Dnes by sme mohli v súvislosti s pandémiou COVID-19 dodať ďalšiu črtu týchto regiónov: „minimálny záujem o očkovanie proti COVID-19“, prípadne „veľká nedôvera k vakcíne AstraZeneca“.

Pre rozvinuté regióny (lokalizované najmä na západe) Slovenska, ktoré v konfliktnej linii predstavujú „druhý svet“ Slovenska, sú podľa Štefančíka (2012) imanentnými črtami presne opačné pozície, a to:

- a) snaha o rešpektovanie princípov právneho štátu a vyspelej občianskej spoločnosti, s odporom k autoritárskym metódam vládnutia a bez potreby vyvolávania duchov Veľkej Moravy alebo vojnového Slovenského štátu,
- b) korupcia a klientelizmus sú hodnotené ako faktory ohrozujúce demokraciu, pričom boj voči nim nezostáva len v rovine špekulatívnej diskusie,
- c) osobná aktivita je chápaná ako prvá požiadavka vlastnej realizácie,
- d) dôraz je kladený na individuálne slobody a práva menšín.

Podobne ako pri východných regiónoch, pre regióny západného Slovenska by sme mohli v súvislosti s očkovaním proti COVID-19 dodať ďalšiu črtu „veľký záujem o očkovanie proti COVID-19“, prípadne „dôvera aj k vakcíne AstraZeneca“. S trochou odbornej odvahy môžeme dodať, že tieto dodatočné črty sú v súlade s ostatnými Štefančíkom (2012) uvedenými črtami východných a západných regiónov.

Podobné rozdiely kultúry menej rozvinutých a viac rozvinutých regiónov popísal napr. aj v Poľsku Zarycki (2010), opäť s takým istým západo-východným gradientom ako v prípade Slovenska. Fundamentálne kontrasty široko chápanej „kultúry“ regiónov „východných orientálnych zaostávajúcich oblastí Poľska“ a ostatných častí Poľska, popisuje Zarycki týmito charakteristikami: „homo sovietikus“ vs. „homo westernicus“, „anti-intelektualizmus“ vs. „intelektualizmus“, „averzia k elitám“ vs. „rešpekt k elitám“, „spoliehanie sa na štát“ vs. „dôraz na vlastné schopnosti“, „akceptovanie chudoby ako dôsledok spoločenského vývoja“ vs. „chudoba ako nežiaduci jav“. Aj podľa Zaryckeho (2010) tieto kontrasty predstavujú nielen dôležité charakteristiky sociálnej štruktúry obyvateľstva, ale sú aj určitými „preddispozíciami“ regiónov v kontexte možností ich spoločenského, resp. zvlášť ekonomického rozvoja. Domnievame sa, že Zaryckeho popis dvoch svetov je aplikovateľný na viacero postsocialistických štátov, hoci nemusí byť v nich prítomné už spomínané geografické rozdelenie podľa svetových strán.

Existujúci fenomén štepenia občanov na základe prístupu k očkovaniu sme sa pokúsili analyzovať aj pomocou matematicko-štatistických metód. Jedným zo spôsobov je korelačná analýza, a to pomocou Pearsonovho korelačného koeficientu (r)

a Spearmanovho korelačného koeficientu (r_s). Pearsonov korelačný koeficient je chápaný ako klasický párový korelačný koeficient, ktorý nám zaznamenáva mieru asociácie dvoch premenných, zatiaľ čo Spearmanov korelačný koeficient je nelineárny korelačný koeficient, vychádzajúci nie z hodnôt, ale z ich poradia, vďaka čomu je rezistentný voči odľahlým hodnotám.

Na zdôraznenie niektorých odhalených javov sme ďalej použili mnohonásobnú lineárnu regresiu, kde podiel zaočkovaných občanov (t. j. závisle premenná) je vysvetľovaný pomocou nezávisle premenných charakterizujúcich nami zvolené socioekonomické indikátory a taktiež podielom hlasov pre vybrané politické strany v jednotlivých voľbách. Koeficienty modelu sú vyhľadane tak, aby boli minimalizované odchýlky skutočných hodnôt od preloženého trendu (model). K tomu došlo cez tzv. metódu najmenších štvorcov (OLS), ktorá sa snaží minimalizovať súčet jednotlivých odchýlok umocnených na druhú (Hendl, 2012).

Testovanými kategóriami boli: voliči politických strán na základe výsledkov parlamentných volieb v roku 2020; podiel nezamestnaných ku 31. 3. 2021; podiel obyvateľstva bez vzdelania či so základným vzdelaním, podiel obyvateľstva so stredným vzdelaním a podiel obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním. Dátové analýzy sme vykonali za použitia softvérových programov R 3.6.2 a Statistica 14. Našou hlavnou snahou bolo verifikovať hypotézu, že odporcovia vakcinácie proti ochoreniu COVID-19 sú najmä občania s nižším vzdelaním, s nižším socioekonomickým statusom (s veľkou pravdepodobnosťou možno nezamestnaní) a s extrémistickými politickými preferenciami (naľavo aj napravo).

Výsledky našich výpočtov (tab. 3 a 4) ukazujú kladný vzťah medzi kategóriou zaočkovaní občania a voličmi politických strán SaS a Za ľudí a naopak záporný vzťah medzi zaočkovanými a voličmi ĽSNS a SMER-SD. Hodnota korelácie v prípade strany SaS, ĽSNS a Za ľudí je v Evansovej (1996) klasifikácii hodnotená ako „silná“, hodnota korelácie u SMER-SD ako „stredná“. Hodnoty korelácie medzi zaočkovanými a stranami OĽANO a Sme rodina sú v kategórii „slabá“ a vzájomný vzťah veličín nie je príliš preukázateľný. Aj keď má korelačná analýza pomerne obmedzené možnosti k presnému rozpoznaní spoločenskej reality, jej predkladaný výsledok zodpovedá aktuálnym trendom v slovenskej spoločnosti. Práve politické strany ĽSNS a SMER-SD sa v priebehu pandémie najviac svojou rétorikou približovali ku širiteľom konšpiračných teórií, popieračom existencie koronavírusu, respektíve podporovateľom antivaxerského hnutia. Výpočet lineárnej regresie medzi podielom zaočkovaných a volebnými výsledkami politických strán čiastočne potvrdzuje naše zistenie, pretože vykazuje silnú interakciu so sledovanými kategóriami „SaS“, a „ĽSNS“. Môžeme predpokladať, že práve voliči týchto dvoch politických strán stoja v prístupe k vakcinácii presne na opačných stranách pomyslenej barikády. Pokiaľ si porovnáme bez výpočtov iba jednoduchým pozretím na dáta percento zaočkovaných v okrese s najsilnejšou podporou SaS (Bratislava I: volebná podpora 15,1 %, zaočkovanosť 41,6 %) a naopak s najsilnejšou podporou ĽSNS (Poltár: volebná podpora 16,3 %, zaočkovanosť 15,8 %) vnímame naše tvrdenia ako opodstatnené.

Tabuľka 3 Korelačné koeficienty medzi podielom zaočkovaných a vybranými indikátormi

	OĽaNO	SMER-SD	SME RODINA	SaS	ĽSNS	ZA ĽUDÍ
Pearson	0.260	-0.503	-0.292	0.796	-0.636	0.676
Spearman	0.388	-0.481	-0.140	0.714	-0.647	0.634
	nezam.	ZŠ	SŠ	VŠ		
Pearson	-0.539	-0.691	-0.089	0.787		
Spearman	-0.544	-0.701	0.063	0.736		

Zdroj: ŠÚSR 2021, vlastné spracovanie

Tabuľka 4 Parametre lineárnej regresie (OLS) medzi podielom zaočkovaných a vybranými indikátormi

nezávislé premenné	odhad parametrov	štandardná chyba	t hodnota	Pr(> t)	významnosť vzťahu
(konštanta)	25.96525	3.86407	6.72	3.62E-09	***
OĽaNO	-0.15026	0.1207	-1.245	0.217204	
SMER	-0.14828	0.11046	-1.342	0.183688	
RODINA	0.62804	0.35477	1.77	0.080914	.
SaS	1.38056	0.24774	5.573	4.10E-07	***
ĽSNS	-0.67618	0.19034	-3.552	0.000678	***
ZA ĽUDÍ	0.03839	0.35107	0.109	0.913226	
nezávislé premenné	odhad parametrov	štandardná chyba	t hodnota	Pr(> t)	významnosť vzťahu
(konštanta)	22.6532	4.914	4.61	1.62E-05	***
nezam.	-0.254	0.1523	-1.668	0.0995	.
ZŠ	-0.1095	0.1441	-0.76	0.4497	
VŠ	0.7229	0.113	6.399	1.21E-08	***

Zdroj: ŠÚSR 2021, vlastné spracovanie

Takisto sa nám vďaka výpočtom „vykryštalizovali“ vzťahy medzi vybranými socioekonomickými indikátormi a podielom zaočkovaných občanov. Vidíme, že korelačná analýza ukazuje silnú zápornú hodnotu medzi občanmi so základným vzdelaním (resp. bez vzdelania) a zaočkovanými a taktiež strednú zápornú hodnotu medzi nezamestnanými a zaočkovanými. Lineárna regresia nám ukazuje najvyššiu významnosť vzťahu s kategóriou občanov s vysokoškolským vzdelaním. Dá sa konštatovať, že s rastúcim vzdelaním rastie aj záujem o očkovanie. Môžeme konštatovať, že naša hypotéza tak bola potvrdená, proti očkovaniu sú predovšetkým ľudia s nižším vzdelaním, s „horším“ ekonomickým statusom a voliči strán s extrémistickými názorami.

kou rétorikou. Nie je náhodou, že najvyšší počet tejto kohorty obyvateľov je lokalizovaný práve v zaostávajúcich regiónoch trpiacich tzv. historickou marginalizáciou (viď kapitola o ekonomických dopadoch pandémie).

Keď sa bližšie pozrieme na dáta v tab. 5, štatistika potvrdzuje vyššie spomenuté predikcie v článku denníka SME o veľkej nedôvere k vakcíne AstraZeneca vo východnej časti krajiny. V apríli 2021 sa na Slovensku vakcínou AstraZeneca očkovali populačne silné ročníky medzi 40 a 60 rokom života, vakcíny od iných firiem boli primárne určené pre iné vekové kategórie. V Košickom kraji čakalo k 20. 4. 2021 na očkovanie len 283 ľudí, čo sa zdá v porovnaní s ostatnými krajinami, akoby štatistická chyba. Z pohľadu na počty prihlásených je zrejme jednak to, že v dvoch „najzápadnejších“ krajinách Slovenska sú tieto hodnoty v porovnaní s ostatnými krajinami vysoké, jednak to, že záujem smerom na východ zjavne klesá.

Tabuľka 5 Počet prihlásených na prvú dávku očkovania vakcínou AstraZeneca podľa krajov k 20. 4. 2021

Kraj	Počet prihlásených	Počet obyvateľov	Prihlásených v %
Bratislavský	17 923	677 024	2,64
Trnavský	13 360	565 324	2,36
Nitriansky	10 029	671 508	1,49
Žilinský	7 396	691 136	1,07
Trenčiansky	5 730	582 567	0,98
Prešovský	4 361	827 028	0,53
Banskobystrický	2 644	643 102	0,41
Košický	283	802 092	0,04
<i>Slovensko</i>	<i>61 726</i>	<i>5 459 781</i>	<i>1,13</i>

Zdroj: NCZI 2021, vlastné spracovanie

Dalo by sa očakávať, že vakcína AstraZeneca hrá hlavnú úlohu v nezáujme občanov mnohých regiónov o očkovanie, avšak opak je pravdou. Slovensko od 11. 5. 2021 pozastavilo očkovanie vakcínou AstraZeneca a primárne sú podávané vakcíny iných firiem s dominantným zastúpením vakcíny od spoločnosti Pfizer/BioNTech. Práve v prípade (podľa prieskumov naj dôveryhodnejšej) vakcíny od spoločnosti Pfizer/BioNTech môžeme porovnaním prihlásených čakajúcich (tab. 6) konštatovať, že situácia je veľmi podobná ako v predošlom mesiaci pri vakcíne AstraZeneca a nezáujem občanov na východe Slovenska pretrváva. V Košickom kraji ku dňu 25. 5. 2021 čakalo na prvú dávku iba 221 ľudí, naopak v Žilinskom 20 013 občanov. Môžeme konštatovať, že ani zmena vakcíny neovplyvnila názor veľkej časti populácie na zmysluplnosť očkovania.

Tabuľka 6 Počet prihlásených na prvú dávku očkovania vakcínou Pfizer/BioNTech alebo Moderna podľa krajov k 25. 5. 2021

Kraj	Počet prihlásených	Počet obyvateľov	Prihlásených v %
Bratislavský	21 120	677 024	3,12
Žilinský	20 013	691 136	2,89
Trnavský	14 541	565 324	2,57
Trenčiansky	12 922	582 567	2,21
Nitriansky	9 548	671 508	1,42
Banskobystrický	4 225	643 102	0,65
Prešovský	2 396	827 028	0,29
Košický	221	802 092	0,03
<i>Slovensko</i>	<i>84 986</i>	<i>5 459 781</i>	<i>1,56</i>

Zdroj: NCZI 2021, vlastné spracovanie

Ďalším parametrom je celkový počet žiadateľov o vakcináciu vo virtuálnej čakárni. Tu môžeme sledovať ten istý trend ako v predošlých prípadoch (tab. 7), a to minimálny záujem o očkovanie proti COVIDu-19. V Bratislavskom kraji sa totiž do uvedeného dátumu registrovalo už vyše 150 tisíc ľudí, kým v Košickom kraji len niečo nad 79 tisíc. Tento nepomer ešte viac vynikne v prospech Bratislavského kraja, keď uvedieme relatívne hodnoty. V Bratislavskom kraji bolo prihlásených 22,29 % populácie, v Košickom kraji len 9,96 %.

O niečo pozitívnejšie na nás pôsobia dáta z tab. 8, ktorá nám udáva celkový počet zaočkovaných proti ochoreniu COVID-19 aspoň prvou dávkou vakcíny. Avšak pri stanovenej minimálnej hranici 60 % zaočkovanej populácie, ktorá je potrebná na dosiahnutie kolektívnej imunity (MZSR 2021) je jasné, že sa tomuto číslu aktuálne po súčte čakajúcich v čakárni a zaočkovaných blíži iba Bratislavský kraj. Aj keď sa Košický kraj umiestil na treťom mieste v počte zaočkovaných, po odpočítaní mestských okresov Košíc sa prepadol na chvost tejto tabuľky. Naproti tomu Bratislavský kraj by aj po odpočítaní mestských okresov Bratislavy zostal na prvom mieste v percentu zaočkovaných obyvateľov. Vplyv na tieto celkové výsledky Košického kraja môžu mať dva faktory: 1) zaočkovanosť tzv. kritickej infraštruktúry a klientov v domovoch sociálnych služieb pomimo registrácie vo virtuálnej čakárni, 2) hromadné testovanie verejnosti na prítomnosť protilátok v meste Košice v apríli 2021 za účasti 9463 dobrovoľníkov (Fabián, 2021), ktorí doposiaľ neboli očkovaní ani prvou dávkou vakcíny, čo v konečnom dôsledku odsunulo ich rozhodnutie sa prihlásiť na očkovanie. Je nutné poznamenať, že uvedené dáta zobrazujú iba aktuálny stav v momente písania tohto článku, avšak súčet čakajúcich vo virtuálnej čakárni a zaočkovaných nám umožňuje celkom presnú predikciu najbližšej budúcnosti z pohľadu úspešnosti vakcinácie.

Tabuľka 7 Celkový počet prihlásených v čakárni na prvú alebo druhú dávku očkovania proti koronavírusu podľa krajov k 25. 5. 2021

Kraj	Počet prihlásených	Počet obyvateľov	Prihlásených v %
Bratislavský	150 975	677 024	22,29
Trnavský	108 367	565 324	19,17
Nitriansky	101 996	671 508	15,19
Žilinský	102 177	691 136	14,78
Trenčiansky	79 399	582 567	13,63
Banskobystrický	83 809	643 102	13,03
Prešovský	91 349	827 028	11,04
Košický	79 920	802 092	9,96
<i>Slovensko</i>	<i>797 992</i>	<i>5 459 781</i>	<i>14,61</i>

Zdroj: NCZI 2021, vlastné spracovanie

Tabuľka 8 Celkový počet zaočkovaných aspoň prvou dávkou vakcíny proti koronavírusu podľa krajov k 25. 5. 2021

Kraj	Počet zaočkovaných	Počet obyvateľov	Zaočkovaných v %
Bratislavský (bez BA I-V)	257 908 (75 802)	677 024 (231 866)	38,09 (32,69)
Trnavský	168 417	565 324	29,79
Košický (bez KE I-IV)	211 742 (135 238)	802 092 (563 499)	26,40 (23,99)
Nitriansky	174 130	671 508	25,93
Trenčiansky	148 976	582 567	25,57
Žilinský	175 571	691 136	25,40
Prešovský	209 595	827 028	25,34
Banskobystrický	162 260	643 102	25,23
<i>Slovensko</i>	<i>1 508 599</i>	<i>5 459 781</i>	<i>27,63</i>

Zdroj: NCZI 2021, vlastné spracovanie

Vzhľadom k uvedeným zisteniam je nadmieru zaujímavé, že hneď ako minister zdravotníctva Vladimír Lengvarský oznámil 10. 4. 2021, že štát kvôli zvýšenému dopytu na západe a nízkemu na východe štátu bude posielat' viac vakcín na západ

Slovenska, zdvihla sa na východe Slovenska vlna nevôle a politici aj predstavitelia samospráv žiadajú ministra o riešenie, ktoré nerozhnevá kraje na východe (Krem-paský, 2021). Ako sme už raz spomenuli v tomto článku, prístup k vakcinácii je pre všetkých občanov rovnako dostupný a podľa nášho názoru je „nevraživosť“ východu k západu v tejto otázke absolútne neopodstatnená. Práve naopak, nízka vôľa za-očkovať sa na východe ohrozuje dosiahnutie kolektívnej imunity na celoštátnej úrovni. Nedostatočná zaočkovanosť môže na jeseň 2021 spôsobiť ďalšiu nebezpečnú vlnu pandémie a opäť roztočiť špirálu obmedzení, čo v konečnom dôsledku po-vedie k novému negatívne mu vplyvu na pozíciu ekonomicky slabších okresov. Domnievame sa, že táto krátkozrakosť občanov zaostávajúcich regiónov je do určitej miery spôsobená aj ich nižšou úrovňou vzdelania a menším všeobecným pre-hlľadom. Je preto potrebné zahájiť cieľenú očkovaciu kampaň, ktorá reálne poukáže nielen na medicínske, ale aj ekonomické dopady v prípade nedostatočnej miery za-očkovanosťi populácie.

6 ZÁVER

Okrem zdravotníckeho riešenia pandémie prostredníctvom vakcinácie sa ďalším východiskom pri riešení pandémie z ekonomického hľadiska môže stať tzv. Plán obnovy. Táto finančná pomoc Európskej únie v celkovej výške 6,57 miliardy Eur pre Slovensko je tiež možným nástrojom k zastaveniu prehlbovania rozdielov v rámci jednotlivých regiónov. Plán obnovy je podľa Mikloša (2021) v zmysle potrebných reforiem veľmi ambicióznym a aj dostatočne konkrétnym, obsahuje vyše dvesto konkrétnych cieľov a nástrojov na ich dosiahnutie, a čo je dôležité, plán uvádza aj termíny schválenia a realizácie cieľov a zodpovedné subjekty. Takže neplnenie plánu sa bude dať veľmi ľahko kontrovať. Určite plán obsahuje niektoré ciele, nad ktorými je potrebné zamyslieť sa už dnes. Napríklad konvergencia Slovenska vyjadrená HDP na 1 obyv. zo súčasných 74 % priemeru Európskej únie na 92 % priemeru Európskej únie do roku 2030 je síce dobrý cieľ a snáď aj dosiahnuteľný, ale v kombinácii s výrazným vyrovnaním existujúcich regionálnych rozdielov ťažko dosiahnuteľný. Výraznejšia vnútroštátna regionálna konvergencia, v situácii ako vyzerajú regionálne disparity na Slovensku dnes, by sa podľa nášho názoru určite diala na úkor konver-gencie Slovenska k priemeru Európskej únie.

Záverom je nutné konštatovať, že pandémie ochorenia COVID-19 na Slovensku spôsobila nielen značné straty na ľudských životoch (takmer 12 tisíc úmrtí), ekonomický prepád (o 5,2 % HDP) a zvýšenie nezamestnanosti (o 2,93 pct. b.), ale taktiež výrazne prehĺbila štepenie spoločnosti. Okrem už dlhodobo existujúcej konfliktnej línie východ-západ či centrum-periféra nám „povstali“ nové kategórie štepenia vo vzťahu k existencii pandémie alebo k očkovaniu. Tieto konfliktné línie sa do značnej miery prelínajú a výrazným spôsobom negatívne ovplyvňujú fungovanie celej spoločnosti. Každý vzdelaný človek by mal vedieť, že „určité“ zaostávanie „východu“ za „západom“ má nielen geografické príčiny (o čom autori príspevku ne-pochybujú), ale aj objektívne politické, ekonomické, sociologické a historické príči-

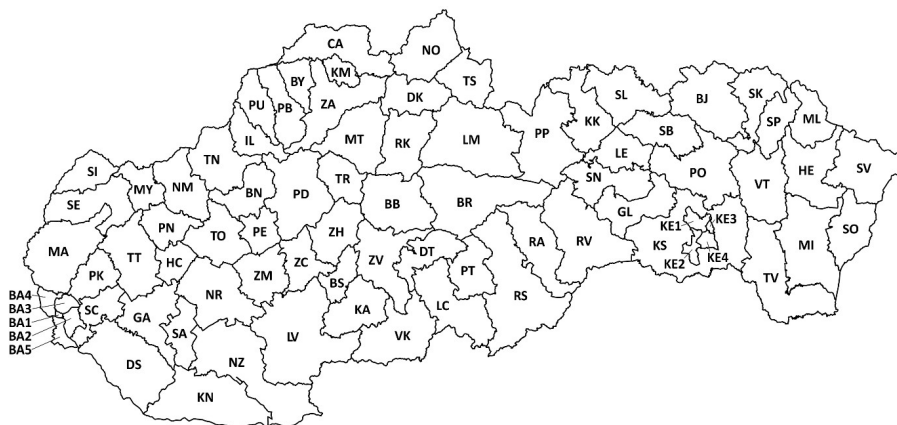
ny. A bohužiaľ politici, ekonómovia, sociológovia a ani odborníci z rôznych ďalších vedných disciplín za uplynulých 28 rokov od vzniku Slovenskej republiky veľa neurobili, aby ľuďom a regiónom nielen vysvetlili príčiny rozdielov medzi („bohatým“) západom a („chudobným“) východom republiky, ale aby sa svojim bádáním a správaním pokúšali regionálne rozdiely efektívnym spôsobom znižovať.

Na úplnom konci nášho príspevku si dovoľíme uviesť dve poznámky k problémom, ktorým sme sa explicitne nevenovali, ale implicitne z urobeného výskumu vyplývajú. Prvou poznámkou je konštatovanie, že pri krízovej situácii aká sa vyskytla na Slovensku v súvislosti s pandemiou, je dôvera ľudí vo vládu a jej rozhodnutia a vlastne dôvera vo vedenie celej krajiny absolútne kľúčová. Toto samozrejme platí aj pre iné štáty. Predstavitelia výkonnej moci musia mať dôveru ľudí, inak problémy prudko eskalujú, ako to nakoniec v druhej vlne pandémie aj bolo. Druhou poznámkou je upozornenie, že dlhodobé neriešené otázky sa v extrémnych situáciách akou bola pandémia (ale môžu prísť aj iné krízy), kruto vypomstia. Máme na mysli najmä dve problematické oblasti života na Slovensku: 1) kvalita a dostupnosť zdravotnej starostlivosti pre všetkých občanov, ako aj organizácia a úroveň poskytovaných služieb v sociálnych domovoch pre dôchodcov a 2) situácia okolo životných podmienok rómskeho etnika, žijúceho hlavne v separovaných a segregovaných osadách. Že sa veľa rómskych osád a domovov dôchodcov stalo epicentrami šírenia vírusu asi nikoho neprekvapilo. S týmito dvomi otázkami priamo i nepriamo súvisí stav zdravotníctva na Slovensku. Imperatív „zdravotníctvo musíme v štáte rozhodne dostať na vyššiu úroveň vo všetkých jeho základných zložkách, vrátane jeho dostupnosti a kvality“, zdá sa, konečne začneme brať vážne. Nielen zlepšenie medicínskej infraštruktúry a prístrojového vybavenia, ale aj platy lekárov a sestričiek a celého zdravotníckeho personálu sú v tomto kontexte dôležitý problém, ktorý by sme mali v čo najkratšom čase odstrániť, aj keď to asi nebude ľahké. Pokiaľ však poctivo, cielene a efektívne využijeme alokované prostriedky v spomínanom „Pláne obnovy“, môže sa nám to podariť.

PodĎakovanie

Príspevok bol pripravený s podporou projektu VEGA č.1/0278/20 „Vzťah legitimacy, governance a verejných financií na miestnej úrovni v geografickej perspektíve na Slovensku“

Príloha 1
Identifikácia okresov

Označenie okresov SR

Bánovce nad Bebravou	BN	Krupina	KA	Ružomberok	RK
Banská Bystrica	BB	Kysucké Nové Mesto	KM	Sabinov	SB
Banská Štiavnica	BS	Levice	LV	Senec	SC
Bardejov	BJ	Levoča	LE	Senica	SE
Bratislava I	BA1	Liptovský Mikuláš	LM	Skalica	SI
Bratislava II	BA2	Lučenec	LC	Snina	SV
Bratislava III	BA3	Malacky	MA	Sobrance	SO
Bratislava IV	BA4	Martin	MT	Spišská Nová Ves	SN
Bratislava V	BA5	Medzilaborce	ML	Stará Ľubovňa	SL
Brezno	BR	Michalovce	MI	Stropkov	SP
Bytča	BY	Myjava	MY	Svidník	SK
Čadca	CA	Námestovo	NO	Šaľa	SA
Detva	DT	Nitra	NR	Topoľčany	TO
Dolný Kubín	DK	Nové Mesto nad Váhom	NM	Trebišov	TV
Dunajská Streda	DS	Nové Zámky	NZ	Trenčín	TN
Galanta	GA	Partizánske	PE	Trnava	TT
Gelnica	GL	Pezinok	PK	Turčianske Teplice	TR
Hlohovec	HC	Piešťany	PN	Tvrdošín	TS
Humenné	HE	Poltár	PT	Veľký Krtíš	VK
Ilava	IL	Poprad	PP	Vranov nad Topľou	VT
Kežmarok	KK	Považská Bystrica	PB	Zlaté Moravce	ZM
Komárno	KN	Prešov	PO	Zvolen	ZV

Košice I	KE1	Prievidza	PD	Žarnovica	ZC
Košice II	KE2	Púchov	PU	Žiar nad Hronom	ZH
Košice III	KE3	Revúca	RA	Žilina	ZA
Košice IV	KE4	Rimavská Sobota	RS		
Košice-okolie	KS	Rožňava	RV		

Literatúra

- ANDERSEN, K. G., RAMBAUT, A., LIPKIN, W. I., HOLMES, E. C., GARRY, R. F. 2020. The proximal origin of SARS-CoV-2. *Nature medicine*, 26(4), 450-452.
- BLAŽEK, J. 2012. Regional Innovation Systems and Global Production Networks: Two Views on the Source of Competitiveness in the Present-Day World? *Geografie*, 117(2), 209-233.
- BLOOM, J. D., CHAN, Y. A., BARIC, R. S., BJORKMAN, P. J. 2021. Investigate the origins of COVID-19. *Science*, 372(6543), 694-695.
- BUČEK, M. 2003. Regionálna integrácia Slovenskej republiky: stratégia využitia podpory Európskej únie. *Ekonomický časopis*, 51(8), 982-996.
- BUČEK, M. 2006. Úloha poznatkov a vedomostí v regionálnom rozvoji a ich výskum. In Buček, M. (ed.) *Novšie trendy regionálneho rozvoja*. Bratislava, Ekonóm, 23-41.
- COURTIER, V., DECROLY, E. 2021. *Covid-19: why the lab leak theory must be formally investigated*. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <<https://theconversation.com/covid-19-why-the-lab-leak-theory-must-be-formally-investigated-161297>>
- DAVOUDI, S. 2005. Understanding Territorial Cohesion. *Planning. Practice&Research*, 20(4), 433-441.
- EVANS, J. D. 1996. *Straightforward Statistics for the Behavioral Sciences*. Pacific Grove, Brooks/Cole Publishing.
- FABIÁN, V. 2021. *Štvrtina testovaných ľudí v Košiciach prekonala Covid-19, jedno percento ho má v súčasnosti*. [online] [cit. 25.05.2021]. Dostupné na: <<https://www.kosice.sk/clanok/stvrtina-testovanych-ludi-v-kosiciach-prekonala-covid-19-jedno-percento-ho-ma-v-sucasnosti>>
- FALUDI, A. 2013. Territorial cohesion, territorialism, territoriality, and soft planning: a critical review. *Environment and Planning A*, 45, 1302-1317.
- GAJDOŠ, P. 1993. Sociálno-priestorové súvislosti regionálneho vývoja SR. In *Slovensko - Kroky k európskemu spoločenstvu I.: scenár sociálno-politických súvislostí do roku 2005*. Bratislava, Sociologický ústav SAV, 197-236.
- GAJDOŠ, P. 2005. Teoretický a metodologický rámec klasifikácie a typológie regiónov Slovenska v kontexte teritoriálnych disparít. In Ira, V. et al. (eds.) *Podoby regionálnych odlišností na Slovensku*. Pezinok, FORMÁT, 25-46.
- GAJDOŠ, P. 2008. Current State and Development of Regional Disparities in Slovakia (with Emphasis on Underdeveloped Regions). In Gajdoš, P. (ed.) *Regional Disparities in Central Europe*. Bratislava, Sociologický ústav SAV, 98-115.
- HENDL, J. 2012. *Přehled statistických metod: analýza a meta analýza dat*. Praha, Portál.
- HOMOLA, M. 2021. *Pandémia trápi hladové doliny. Nezamestnanosť tam vyskočila najviac*. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <<https://ekonomika.pravda.sk/ludia/clanok/579587-pandemia-trapi-hladove-doliny-nezamestnanost-tam-vyskocila-najviac/>>
- KOREC, P. 2009. General and individual reasons of development of regional structure of the Slovak Republic. In Tatarkin, A. I. (ed.) *Russia and Slovakia: modern tendencies of demographic and socioeconomic processes*. Ekaterinburg, Institute of Economics, 50-72.

- KOREC, P. 2014. Lagging regions of Slovakia in the context of their competitiveness. *Rozvoj regionalny i politika regionalna*, 25, 113-133.
- KOREC, P., GREGOROVÁ, B., BARAN, V. 2017. Niekoľko poznámok k hodnoteniu a interpretácii heterogenity regionálnej štruktúry Banskobystrického samosprávneho kraja. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 60(1), 113-144.
- KOREC, P., MATU, P., ONDOŠ, S., PÁLKOVÁ, P. 2005. *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004*. Bratislava, Geo-grafika.
- KOREC, P., ONDOŠ, S. 2006. Less developed regions of Slovakia: identification and characteristics. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 48, 55-74.
- KOREC, P., ONDOŠ, S., RUSNÁK, J. 2016. Regionálne disparity na Slovensku; niekoľko poznámok k ich bádaniu. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 60(2), 257-293.
- KOREC, P., POPJAKOVÁ, D. 2019. Priemysel v Nitre, od parného mlynu Arpád, cez Plastiku, n.p., k Jaguaru Land Rover Slovakia. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 63(1), 103-134.
- KOREC, P., PRZYBYLA, V. 2019. Kríza kapitalizmu, globalizácia a post-industriálny vývoj spoločnosti a ich vplyv na spoločenský vývoj na Slovensku. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 63(1), 69-102.
- KOREC, P., RUSNÁK, J. 2016. Zaostávajúce regióny Slovenska v kontexte nového (európskeho) regionalizmu. *Geografické informácie*, 20(2), 216-230.
- KRASTEV, I. 2020. *Európa a pandémie*. Žilina, Absynt.
- KREMPASKÝ, J. 2021. AstraZeneca rozdelila Slovensko na dve časti. *Denník Pravda*, 23. apríl 2021, 12.
- KRIVÝ, V., FEGLOVÁ, V., BALKO, D. 1996. *Slovensko a jeho regióny – sociokultúrne súvislosti volebného správania*. Bratislava, Nadácia Médiá.
- LANG, T., GÖRMAR, F. (eds.) 2019. *Regional and Local Development in Times of Polarization. Re-thinking Spatial Policies in Europe*. Singapore, Palgrave Macmillan.
- LIPSET, S. M., ROKKAN, S. 1967. *Party systems and voter alignments: cross-national perspectives*. New York, The Free Press.
- MADAJOVÁ, M., MICHÁLEK, A., PODOLÁK, P. 2014. Úroveň regionálnych disparít na Slovensku a jej zmena v období rokov 2001-2011. *Geographia Slovaca*, 28, 127-152.
- MALÝ, J., MULÍČEK, O. 2016. European territorial cohesion policies: Parallels to socialist central planning? *Moravian Geographical Reports*, 23(4), 54-63.
- MATLOVIČ, R. 2010. Teória regiónov a regionalizácia. In Michaeli, E., Matlovič, R., Ištók, R. (eds.) *Regionálny rozvoj pre geografov*. Prešov, Vydavateľstvo PU, 25-89.
- MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. 2011. Regionálne disparity a ich riešenie na Slovensku v rozličných kontextoch. *Folia Geographica*, 18, 8-88.
- MATLOVIČOVÁ, K., ŽIDOVÁ, A., KOLESÁROVÁ, J. 2014. Dynamika regionálnych disparít na Slovensku v predkrízovom období a ich riešenie vybranými nástrojmi regionálnej politiky. *Geographia Slovaca*, 28, 63-100.
- MIHÓK, P. 2021. Veľké projekty, ale aj strata pozícií. *Denník Pravda*, 10. máj 2021, 19.
- MICHÁLEK, A. 2014. Teoretické východiská a metodické postupy výskumu priestorových a regionálnych disparít. *Geographia Slovaca*, 28, 7-21.
- MICHÁLEK, A., VESELOVSKÁ, Z. 2014. Vývoj regionálnych disparít z aspektu rizika chudoby na Slovensku po roku 2001. *Geographia Slovaca*, 28, 153-172.
- MIKLOŠ, I. 2021. To nemôže dopadnúť dobre. *Denník SME*, 20. apríl 2021, 11.
- MINISTERSTVO ZDRAVOTNÍCTVA SR (MZSR) 2021. *Všetko o očkovaní*. [online] [cit. 25.05.2021]. Dostupné na: <<https://www.slovenskoproticovidu.sk/sk/vsetko-o-ockovani>>
- MIŠÚNOVÁ, E., MIŠÚN, J. 2009. *Priemysel Slovenska a dopady globálnej krízy: globálna kríza s akcentom na automobilový priemysel*. Bratislava, Espirit.
- MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VEČÍ A RODINY SR (MPSVR) 2021. *Minimálna mzda*. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <<https://www.employment.gov.sk/sk/praca-zamestnanost/vztah-zamestnanca-zamestnavateľa/odmenovanie/minimalna-mzda/>>

- NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ (NCZI) 2021. *Koronavírus na Slovensku v číslach*. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <<https://korona.gov.sk/koronavirus-na-slovensku-v-cislach/>>
- PALATA, L. 2021. Slovenská zrada má meno Sputnik. *Denník SME*, 20. máj 2021, 9.
- PLEŠIVČÁK, M. 2012. State of Urban-Rural Cleavage in Electoral Preferences Caused by Socio-Political Situation in Functional Urban Regions of Western Slovakia. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Geographica*, 43(2), 83-99.
- PROKOPENKO, I. S. 2020. *Koronavírus*. Bratislava, Noxi.
- RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A. 2009. Regionálne disparity na Slovensku. *Geographia Cassoviensis*, 3(2), 142-149.
- RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A. 2014. Regionálne disparity na Slovensku v kontexte kohéznej politiky EÚ v období rokov 2007-2013. *Geographica Slovaca*, 28, 101-126.
- RODRIGUEZ-POSE, A. 2018. The revenge of places that don't matter (and what to do about it). *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 2(1), 189-209.
- RUSNÁK, J., KOREC, P. 2013. Alternatívne koncepcie postsocialistickej transformácie. *Ekonomický časopis*, 61(4), 396-418.
- SERVILLO, L. 2010. Territorial Cohesion Discourses: Hegemonic Strategic Concepts in European Spatial Planning. *Planning Theory&Practice*, 11(3), 397-416.
- SOPÓCI, J., BŮZIK, B. 1999. *Teórie sociálnej stratifikácie a mobility*. Bratislava, Univerzita Komenského.
- STANWAY, D. 2020. *China says it must improve hygiene in markets after Beijing outbreak*. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <<https://cn.reuters.com/article/us-health-coronavirus-china-market/china-says-it-must-improve-hygiene-in-markets-after-beijing-outbreak-idUSKBN23P0AK>>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY (ŠÚSR) 2021. *Volby a referendá*. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <<https://volby.statistics.sk/index-en.html>>
- ŠTEFANČÍK, R. 2012. Kampaň dvoch svetov. *Denník SME*, 1. marec. 2012, 17.
- TASR, 2021. *O priemyselný park v Rimavskej Sobote už prejavilo záujem 5 firiem*. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <<https://www.aktuality.sk/clanok/868077/o-priemyselny-park-v-rimavskej-sobote-uz-prejavilo-zaujem-5-firiem/>>
- TVARDŽÍK, J. 2021. *Expert o Matovičovej reforme: Najzraniteľnejší živnostníci ju nemusia ustáť*. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <<https://index.sme.sk/c/22655291/expert-o-matovicovej-reforme-najzranitelnejisi-zivnostnici-ju-nemusia-ustat.html>>
- ÚRAD PRÁCE, SOCIÁLNY VEČÍ A RODINY SR (ÚPVSR) 2021. *Nezamestnanosť – mesačné štatistiky*. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky.html?page_id=1254&lang=sk>
- WANG, CH., HORBY, P. W., HAYDEN, F., G., GAO, G. F. 2020. A novel coronavirus outbreak of global health concern. *The Lancet*, 395(10223), 470-473.
- WHO, 2020. *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19*. [online] [cit. 2021-05-25]. Dostupné na: <<https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>>
- ZAJAC, P. 2021. Sputnik a geopolitika. *Týždeň*, 21/2021, 20.
- ZARYCKI, T. 2010. Orientalism and images of Eastern Poland. In Stefański, M. (ed.) *Endogenous factors in development of the Eastern Poland*. Lublin, 73-88.

Selected geographical, geopolitical and socio-economic impacts of the "COVID-19" pandemic in Slovakia

Summary

It is obvious that the COVID-19 pandemic in Slovakia caused not only significant loss of life (almost 12,000 deaths), an economic downturn (by 5.2% of GDP) and an increase in unemployment (by 2.93 percentage points), but also significantly deepened social and economic differences in the regions. In addition to the long-standing conflict line east-west or center-periphery, new categories of cleavages have arisen (for example in relation to the existence of a pandemic or usefulness of vaccination). These lines of conflict overlap to a large extent and significantly negatively affect the functioning of society. Perhaps it might seem that one of the fastest and most effective solutions in eliminating a pandemic is vaccination. But unfortunately, it is characteristic for present times, that the already different interest in vaccination in the districts of Slovakia has confirmed that Slovakia has long been divided into two parts.

We also tried to analyse the existing phenomenon of fragmentation of Slovak society based on the approach to vaccination using mathematical-statistical methods (correlation and regression analysis). Our main effort was to verify the hypothesis that opponents of COVID-19 vaccination are citizens with lower education, lower socioeconomic status (probably unemployed) and with extremist political preferences (left or right). The results of our calculations (Tables 3 and 4) show a positive relationship between the category of vaccinated citizens and voters of the centre-right political parties SaS and Za Ľudí and, conversely, a negative relationship between vaccinated citizens and voters of extremists' parties ĽSNS and SMER-SD. Although correlation analysis has relatively limited possibilities for accurate recognition of social reality, presented result corresponds to current trends in Slovak society. During the pandemic, the political parties ĽSNS and SMER-SD came closest in their rhetoric to the spreaders of conspiracy theories, deniers of the existence of the coronavirus, and also supporters of the antivaxer movement. The calculation of the linear regression between the share of vaccinated citizens and the election results of political parties partially confirms our findings, as it shows a strong interaction with the monitored categories "SaS" and "ĽSNS". We can assume that it is the voters of these two political parties who are on exactly opposite sides of the imaginary barricade in their approach to vaccination. If we compare without calculations just by looking at the data the percentage of those vaccinated in the district with the strongest SaS support (Bratislava I: electoral support 15.1%, vaccinations 41.6%) and vice versa with the strongest support of ĽSNS (Poltár: election support 16.3%, vaccination rate 15.8%) we perceive our claims as justified.

Thanks to calculations, the relationships between selected socio-economic indicators and the share of vaccinated citizens also crystallized for us. We see that the correlation analysis shows a strong negative value between citizens with basic education (or without education) and the vaccinated citizens, as well as a medium negative value between the unemployed and the vaccinated. Linear regression shows us the highest significance of the relationship with the category of citizens with higher education. We can say that with the growing education, the interest in vaccination also grows. Our hypothesis was thus confirmed – people with lower education, worse economic status and party voters with extremist rhetoric are mainly against vaccination. It is no coincidence that the highest number of this cohort of inhabitants is located in lagging regions suffering from the so-called historical marginalization.

It is very important, that the access to vaccination is equally available to all Slovak citizens. First, the vaccine is free, so it is available to all economic groups (including the unemployed). Second, the vaccine is also available geographically because vaccination centres have been betrayed in all districts. In regions are also mobile vaccination units that allow immobile and otherwise disabled citizens to access the vaccine.

The low interests to vaccinate in the east parts of the country jeopardizes the achievement of collective immunity at the national level. Insufficient vaccination may cause another dangerous wave of pandemics in the autumn of 2021 and again spiral out restrictions, which will ultimately lead to a new negative impact on the position of economically weaker districts. We believe that this short-sightedness of the citizens of these lagging regions is also due to their low education and low general overview. It is therefore necessary to launch a targeted vaccination campaign that will realistically point not only to the medical but also to the economic impacts in the event of an insufficient vaccination rate of the population. The lag of “East” over “West” has not only geographical causes, but also objective political, economic, sociological, and historical causes. Unfortunately, politicians, economists and experts from various sectors have not done much in the last 28 years (since the founding of the Slovak Republic), not only to explain to people the causes of differences between the “rich West” and “poor East” of Slovakia, but to try to effectively reduce regional disparities.